

10.

ПРАВОСЛАВНО МОНАШТВО

„И рече Господ Бог: није добро да је човек сам; да му начиним друга према њему. (...) И Господ Бог пусти тврди сан на Адама, те заспа; па му узме једно ребро, и мјесто попуни месом; И Господ Бог створи жену од ребра, које узме Адаму, и доведе је к Адаму. А Адам рече: сада ето кост од мојих кости, и тијело од мојега тијела. Нека јој буде име човјечица, јер је узета од човјека. Зато ће оставити човјек оца својега и матер своју, и прилијепиће се к жени својој, и биће двоје једно тијело.“

Прва књига Мојсијева 2:18, 21-24.

Поред поштовања икона које православни, као што смо увидели, без икаквих ваљаних доказа везују за саме почетке хришћанства (и тако оправдавају њихово постојање), у оквиру Источне (као и Западне) цркве се почетком IV века почела да развија још једна небиблијска појава. Реч је о организованом облику и посебном виду самачког живота, који је назван монаштвом. Као што ћемо схватити из даљег проучавања, Православље и овај вид неаутентичног хришћанства представља библијски оправданим и ваљаним, проглашавајући га, чак, узвишенијим начином живота од онога који је Богом установљен још на почетку људске историје.

На почетку овог поглавља желим да представим својим читаоцима на који начин црква Истока објашњава појаву монаштва као и њено значење и утицај на хришћанство. Такође, објаснићу шта Свето писмо говори о овој појави, као и какве последице оставља прихватање монастицизма од стране оних који су заведени овим видом небиблијског исказивања религиозне свести.

Настанак монашког покрета и видови његове организације

Први облици монаштва настали су првобитно у оквиру египатског хришћанства, у III и IV веку после Христа. Овај аскетски покрет се релативно брзо проширио и у Сирији и Палестини, али оно што је сигурно јесте то да су темеље монашком покрету поставили први египатски пустињски оци. Монаштво се у Православљу веома цени и сматра узвишеним битисањем. Ево шта, између осталог, о њему можемо да прочитамо у једном црквеном часопису:

*„Монаштво у Цркви Божјој било је и остало кроз векове (од самог почетка хришћанства, па до данас) **најзрелији и најбољи плод хришћанског живота**. У монаштву су достигнути **најузвишенији врхови хришћанског савршенства**. Монаштво је за Цркву кроз векове било од непроцењивог значаја. Од броја и квалитета монаха зависила је снага цркве, и светост једног народа.. Црква без монаштва била би што и неплодна смоковница крај*

пута. Монаси су били најбољи ревнитељи и чувари не само узвишености и чистоте хришћанског живота, него и најхрабрији борци за чистоту и неповредивост православне вере. Крвљу монашком углавном је запечаћена и извојевана свака победа православне вере над злославним јересима. И данас монаштво ништа није изгубило од свога значаја за Цркву православну нити од свога угледа у Цркви Божјој.¹

Постоје најмање две главне теорије о настанку монаштва које православни одбацују, тврдећи да овај аскетски покрет налази своје утемељење у учењу Исуса Христа и његових апостола. Наиме, једна од теорија говори да се монаштво у оквиру хришћанске цркве појавило под утицајем источњачких религија, које од самих почетака негују различите облике аскетизма тј. религиозног подвижништва. По другој теорији монашки живот (тј. повлачење у самоћу) се појавио као израз отпора према све ближем односу између цркве и државе за време и после цара Константина Великог, који је као резултат имао масовно покрштавање пагана а следствено томе и опадање хришћанског морала. Православни верују „да је монашки живот као систем обликован спонтано у крилу Цркве, тело од тела и кост од костију Њених. Монашки живот званично се појављује у IV веку, **иако корени његови досежу до апостолске епохе**. Описан начин хришћанског живота у светим списима Новог Завета представља први аскетски типик, како по циљу тако и по методама. „Будите Ви савршени као што је савршен Отац ваш небески“ (Мт. 5, 48); „Који љуби оца или матер, сина или кћер, већма него мене, није мене достојан (Мт. 10, 37); „Ко хоће за мном да иде, нека се одрекне себе, узме крст свој и за мном иде“ (Мт. 16, 24). **Већ и сами Апостоли својим животом испуњавају монашке завете**, иако се они као такви формулишу много касније. Исто то важи и за светог Претечу Господњег Јована, као и за пресвету Богородицу, која је била и остала најузвишенији пример послушности и девствености за који свет зна.

Исто тако, још за време светих Апостола постојале су девојке посвећене Богу које, иако су живеле у дому родитеља својих, представљају *зачетке монашког живота*. (В. I Кор. 7, 36-38).²

Помињање апостола и пресвете Богородице који су, тобоже, испуњавали монашке завете и на тај начин поставили темеље каснијем монашком покрету је наравно сасвим библијски неутемељено, као што смо утврдили у поглављу „Блажена Марија или царица небеска?“. Нешто касније ћемо се осврнути и на стихове за које смо увидели да их Источна црква користи да би оправдала постојање манастицизма под својим окриљем. Пре него што се детаљније позабавимо пореклом и настанком хришћанског аскетизма који се појавио у овом облику, желео бих да дам одговор на питање шта заправо значи реч *монах*. Ernst Benz овако објашњава овај појам:

„Ријеч монах - *monachos* – не значи у првом реду, како је опћенито прихваћено: пустињак, самац; него: јединствени; најстарија сиријска ознака за

1 Свети кнез Лазар, часопис рашко-призренске епархије, бр. 2. 1993. год. стр. 181. Нагласак мој.

2 Наведено дело, стр. 182. Нагласак мој.

монаха – *ihidaja* – још је јаснија; она истовремено значи: ‘јединствени’ и ‘савршени’. Монах је, дакле, унутар кршћанске заједнице првотно ‘савршени’, који се труди да испуни еванђеоску заповијед: ‘Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески’ (Мт. 5, 48) Сиријска ријеч значи такођер и ‘Јединорођенац’, ‘Јединац’. Крстова месијанска титула као јединорођеног Сина (Ив. 1, 14) преноси се на савршеног кршћанина, монаха. Он је слика Исуса Христа и због те узорне сличности с њим бит ће уздигнут у ранг јединорођеног Сина Божијег.¹

Настанак монаштва

Настанак монаштва се обично објашњава као последица жеље неких хришћана да живе побожније, ради чега су сматрали да је неопходно да се удаље из својих домова и насеља (села и градова) у којима су живели, те да почну са усамљеничким животом. Ови „уздржљивци“ су најпре живели у близини својих насеља а не у пустињама како је то бивало нешто касније.²

Према Милану Вукомановићу „сам чин „анахорезе“, издвајања из друштва, био је у та рана хришћанска времена повезан и с покушајима да се избегну велики намети и порези, па су ту често и читаве групе људи одлазиле у напуштена подручја Тебаида и Горњег Египта. Та „бекства“ посебно су узимала маха у доба великих прогона, као што је, на пример, био онај под Децијем, око 250. године.“³

Црквени отац Јероним сведочи о томе да је Павле из Тебе, био први испосник који се повукао у пустињу и то из разлога прогонства хришћана од стране цара Деција (Декија). Дионисије из Александрије, писац на којег се ослања и црквени историчар Јевсевије (Еузебије), такође је тврдио да су се многи хришћани повукли у пустињу пред римским прогонитељима.⁴ То би значило да њихов одлазак у пустињу и привикавање на пустињски начин живота није био добровољан избор, ради повећања степена своје духовности и тобожњег угледања на „монашки пример“ којег су оставили (према малопре наведеним тврдњама православних аутора) апостоли и пресевета Богородица, већ нешто што им се наметнуло силом прилика. У том случају, према истом аутору, могло би се претпоставити да су се прве хришћанске аскете појавиле још почетком другог века за време прогонстава египатских Јевреја од стране цара Трајана, а међу којима је вероватно било и хришћана. У православној црквеној литератури налазимо потврду за претходна тврђења:

„Чак су и гоњења у време римских царева доприносила развоју и напретку монашког живота, јер су многи хришћани, да би избегли нечувена мучења, или одрицање од своје вере, *бежали у пустињу*. С обзиром да су многа гоњења трајала дуго, боравак у пустињи се продужавао и многи су

1 Benz, Duh i život Istočne crkve, str. 83.

2 Види у: Св. кнез Лазар, стр. 182.

3 Рано хришћанство од Исуса до Христа, стр. 260.

4 Наведено дело, стр. 262.

се привикли на такав начин живота, те и после престанка гоњења, нису се враћали у насељена места, него су остајали да живе начином како су навикли у пустињи.¹

Први познатији пустињак - аскета био је, као што сам и малочас истакао, Павле из Тебе (Павле Тиваидски) у горњем Египту, али је прави „господар пустиње“ и отац монаштва био Антоније Велики, рођен око 251. а умро 357. године после Христа.² Према Јевсевију Поповићу, Антоније је живео у пустињи од 286. до 311. године када ју је напустио и дошао у Александрију да би се ставио у редове бораца за веру, у време када се Диоклецијаново прогањање хришћана већ ближило свом крају. Након што је изазвао велико одушевљење међу многима, а не добивши мученички венац за којим је тежио, вратио се назад у пустињу водећи за собом мноштво које је хтело да живи његовим начином живота. Ови људи, следбеници Антонијеви, живели су одвојено један од другог и били настањени у две колоније; једна колонија је била смештена поред реке Нил код Фајума у Тиваиди а друга у подножју брда Колцим на обали Црвеног мора. Један од његових ученика, Пахомије, је нешто касније био утемељитељ („отац“) и једног другачијег вида монашког живота; наиме живота у једном те истом, заједничком, манастиру:

“Ови пустињаци живели су у малим колебама по његову упутству, одавајући се раду, молитви и уздржљивости у свим правцима. Оснивањем монашких колонија *постаде Антоније оцем монаштва*, али не у каснијем облику истог, јер су његови монаси живели још увек *појединачно* и *самостално*, и само су се заједнички владали по његовом упутству. Један од његових ученика, Пахомије међутим основао је 340., по другима већ 330., засебну колонију на нилском острву Тавени у горњем Египту и скупио је ту своје монахе у једно двориште за сасвим заједнички живот, у киновију, тј. кућу за заједнички живот, зато је његова колонија названа тако, тј. киновија, и то је већ био манастир (кућа усамљеника, кућа монаха) или кластер (затвор, затворена кућа) у каснијем смислу те речи. *На тај начин је Пахомије*, који је умро (348.) још пре Антонија, отац монаштва са заједничким животом, дакле *отац киновитског, манастирског монаштва*.”³

*Видови или облици монашког живота*⁴

- Први и по настанку и по строгасти живота био је **анахоретски** или пустињски вид монашког живота. Анахоретом се назива особа која напушта своје место живљења и настањује се на пустом месту. Таква особа се назива и *пустинјак*ом или *еремитом*. За време Антонија, према предању, у нитријској (египатској) пустињи било је око 5000 пустињака који су се подвизивали

1 Св. кнез Лазар, стр. 183. Нагласак мој.

2 На истом месту.

3 Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, први том, стр. 479-480. Нагласак мој.

4 Главни подаци преузети из: Св. кнез Лазар, бр. 2, 1993. год. стр. 182-185.

како су знали и умели, пред Богом и пред својом савешћу, посећујући повремено познатије духовне старце ради примања духовних савета.

- Други облик монашког живота је **лавриотски**. Лавра је првобитно представљала византијску монашку организацију. Ученик светог Антонија, преподобни Иларион, однео је идеју о анахорези у Палестину, где су настале и прве монашке колоније које су биле назване лаврама. Прва таква лавра је била основана око 330. године н. е. од стране преподобног Харитона, у Фарану у јудејској пустињи. Основна карактеристика *лавре* јесте да се она, за разлику од манастира у коме су монашке келије опасане једним заједничким зидом, одликује по томе што је сачињена од многих самосталних монашких келија, које су мање или више удаљене једна од друге, а које имају заједнички богослужбени храм. У киновији тј. манастиру монаси живе заједно и све им је заједничко, док у лаври преовладава полупустињски, самостални начин живота. Касније су се лаврама називали и манастири са великим бројем монаха, иако се у њима није живело анахоретски већ киновијски.

- **Киновијски** или **општежитељни** систем је трећи вид организације монашког живота. Његов утемељитељ је био свети Пахомије у IV веку. Карактеристика овог начина живота јесте заједништво и заједничка имовина свих житеља манастира. Општежитељни систем се временом развио и постао најузвишенији вид монашког живота.

Идиоритмијски систем (особовштина)

„У идиоритмијским манастирима задржано је заједничко становање, молитва недељама и великим празницима и донекле рад и одевање, а лично или особно остала је исхрана, што је и довело до великих одступања и злоупотреба у том погледу. До скора се велики број светогорских манастира владао по овом систему, па и наш Хилендар, што је био узрок опадања монаштва како бројчано, тако и по квалитету.“¹

„...Примећује се ослабљавање монашког живота и дисциплине, што се завршило стварањем једног новог (у ствари *декадентног*) монашког система – Идиоритмије (руски: особштине). Овај систем је плод *не развоја*, него *опадања* монашког живота.“²

Након што смо сагледали који видови организације монашког живота постоје, прећи ћемо на још занимљивију тему а то је истраживање утицаја различитих нехришћанских идеја које су имале удела у појави манастицизма у оквиру хришћанске религије. Такође, размотрићемо и значење цитата из Новог завета којима православни подупиру библијско утемељење монашке животне филозофије.

Утицај нехришћанских идеја на постанак и развој монаштва

Да ли су, поред чисто „практичних“ разлога бежања хришћана у пустиње ради спасавања властитих живота пред суровим прогонствима, на њих ути-

¹ Свети кнез Лазар, стр. 185.

² Исто. Нагласак мој.

цала и нека верска или филозофска учења која се нису Библијом подразумевала – а која су допринела обликовању онога што ми називамо монаштвом? Историчари и проучаваоци поменутог покрета нам дају на ово питање потврдан одговор. Наиме, већ смо у прошлом поглављу поменули да се у православним храмовима, на фрескама могу наћи осликани и „хришћани пре Христа“, грчки филозофи Сократ, Платон и остали. Поменули смо такође и то да је грчка филозофија у знатној мери представљала „Стари завет“ за хришћанско богословље. Тако, налазимо да су поменута грчка филозофија као и неке друге идеје поприлично утицале и на настанак и развој монастицизма. Ево шта о томе говори Ernst Benz:

„Већ се јако рано може наћи пракса да су аскете становали изван заједнице, изван градске насеобине на усамљеном мјесту и у ограђеном округу. Тек овом ознаком поприма појам монаха, осим значењу савршеног, такођер и значење просторне одијељености. У значењу живота ових монаха устаљују се тада *облици који носе печат старијих касножидовских и хеленистичких узора* религиозних заједница, затим монасима сличних група *питагорејаца* као и – у касножидовском подручју – по узору на *есене*.“¹

Према неким истраживачима, какав је био Немац Валтер Бауер у првој половини двадесетог века, на развој монаштва су утицала и учења описана у разним апокрифним, гностичким еванђељима каква су нпр. ев. по Хебрејима и ев. по Египћанима; такође валентински, базилидовски и остали гностички списи.² Вукомановић сматра да, ако и одбацимо поменуте списе као јеретичке (што су и били) „онда се бар *мора признати* да се историја најранијег хришћанства у Египту развијала под доминантним утицајем *гностицизма*.“³

Занимљив је и податак да се у Египту, према наводима црквеног оца Оригена, још у II веку увелико читало и користило апокрифно (гностичко) еванђеље по Томи. Следствено томе, закључује Вукомановић, „околност да је Тому лако сместити у тај специфични религијски и идеолошки оквир иде, свакако, у прилог чињеници да је то дело врло рано и радо прихваћено међу египатским хришћанима.“⁴ Овај аутор, који је иначе и врсни познавалац апокрифних еванђеља, казује да је у ев. по Томи наглашен директни „Исусов“ позив на аскетизам и самотњапство (што се наравно, у том смислу, не може наћи нигде у канонским еванђељима):

„Сам мит оживљавао је потом кроз обред крштења, као и анти-сексуално, *испосничко* понашање чланова заједнице које представља једну од доминантних карактеристика те идеологије. Уздржавање од полних односа, глорификација „*самотништва*“ и општи негативни став према рађању представљали су, можда, и најизразитије одлике тог *аскетског* става према животу и свету.“⁵

1 Benz, Duh i život Istočne crkve, str. 83-84. Нагласак мој.

2 Види код: Вукомановић, Рано хришћанство од Исуса до Христа, стр. 255.

3 На истом месту. Нагласак мој.

4 Исто, стр. 257-258.

5 Исто, стр. 203. Нагласак мој.

„У Јеванђељу по Томи доминантан је, такође и један вид аскетизма (...) Видели смо, рецимо, да **Томин Исус препоручује** својим ученицима буквални, као и симболички „пост у односу на овај свет“ (лог. 27), **живот у целибату, усамљености**, као и **одрицање од** богатства и **приватног власништва**. Те особене карактеристике аскетског и монашког става према животу наводе нас на помисао да је и Томино заједништво у Египту¹ могло заступати некакав вид „прото-монастицизма“ као идеолошки став који је био особен за хришћанске проповеднике у Египту још пре светог Антонија.“²

Вукомановић на крају закључује, на основу свога дугогодишњег истраживања и бављења овом темом, да је „хришћански аскетизам у Египту представљао резултат једног постепеног и природног процеса у коме су велику улогу имали не само идеологија Филона Александријског и **јеврејских платоничара**, већ и искуство бројних безимених (нехришћанских; прим. И. С.) *филозофских* и *аскетских заједница* које су живеле у околини Александрије и преносиле своја учења у друге културне центре дуж обале Нила.“³

Са друге стране, монастицизам је као покрет нагло почео да јача у IV веку, и то како наводи Benz, не због „умора од живота у свијету и декаденције касноантичког свијета“, већ због одушевљења многих идејом аскетизма и подвижништва у усамљености.⁴ Према Колину Мекданелу и Бернхарду Лангу, завршетак прогонства од стране Рима и „обраћење“ цара Константина учинили су да поједини хришћани посегну за путем посвећења који би заменио управо укинута прогонства и мучеништва. Наиме, у ранијем периоду, нечија оданост Христу се мерила подношењем физичких патњи приликом страдања од стране прогонитеља:

„До четвртог века (...) дани искушавања нечије оданости Христу подношењем физичких патњи наметнутих од стране паганских власти били су окончани. **Хришћани су сада трагали за неким другим обрасцем светости и савршенства. Пронашли су га у аскетизму.** Хришћански аскета је, попут мученика, доказивао своју оданост Христу херојским прихватањем бола, одбацавањем удобности породичног живота и борбом за потпуну посвећеност животу духа. *Са окончањем раздобља прогонства, аскетизам је постао највиши циљ.* Аскетизам је имао смисла као моћно решење за главни проблем религије: како премостити јаз између људског и божанског. Узимањем учешћа како у овом свету (посредством тела), тако и у Божјем краљевству (вођењем анђеоског девичанског живота), аскета је обезбеђивао недостајућу کاریку.“⁵

1 Аутор мисли на вернике који су поступали у складу са учењем које је произишало из апокрифног Томиног еванђеља.

2 Исто, стр. 258.

3 Исто. Нагласак мој.

4 Benz, str. 84.

5 Рај једна историја, стр. 77-78. Нагласак мој.

Што се тиче развоја монастицизма на Западу, најутицајнији црквени оци су били блажени Јероним, историчар Руфим, а посебно св. Амвросије Милански, Мартин Турски, преп. Јован Касијан и блажени Августин.¹ Када је реч о овом последњем, блаженом Августину, поуздано се може тврдити да је његова аскеза потицала и била утврђена *под јаким утицајем неоплатонистичке филозофије*. Наиме, Августин се најпре упознао са строгим манихејизмом, који је истицао злу природу материје и тела:

„За манихејце, све телесно је било грешно, а грех је достигао врхунац сексуалним чином. Ту је започела прича о Августиновим унутрашњим борбама које ће бити разрешене тек након што протекне више од једне деценије када је постао целибатни свештеник не манихејске секте, већ католичке цркве.“²

Након свога преобраћења у хришћанство, које се збило захваљујући усрдним молитвама његове мајке Монике, Августин је напуштајући живот испуњен телесним уживањима, посегао за испуњењем узвишенијег циља – духовног сједињења са Богом. Овакво духовно сједињење са божанским бићем, поменути светитељ је покушао да оствари не према учењу Светог писма, које би подразумевало рођење од Бога и живот у складу са вођством Светога Духа, него уз помоћ нехришћанских филозофских идеја:

„Ову филозофију (платонизам, прим. И. С.) су усвојили бројни хришћански интелектуалци који су сматрали грчко говорно подручје за свет са најпрефињенијом културом тога доба. Августин и многи његови савременици су *силно поштовали дела Плотина* (205-70), *неоплатонисте* који је у својим каснијим годинама служио као дворски филозоф римског императора Галијена. *Плотиново учење је чврсто препоручивало одрицање од света и прихватање аскетског начина живота. (...) Оно што је* (Августин; прим. И. С.) *коначно усвојио била је мешавина платонизма и хришћанства.* (...) Заједно са овим мистицизмом, Августин је усвојио аскетски начин живота који је препоручивао *неоплатонизам* и који је био чврсто установљен у монаштву. (...) Иако је признавао врлине брачног живота, Августин је давао очиту предност анђеоском начину живота. Није тешко запазити *Плотинов дух* у овом ставу. *Плотинов утицај је такође био очигледан у Августиновом тумачењу Библије.* (...) Аскетски хришћани не само да су одбацили остатке паганске културе, већ су на читав материјални универзум гледали са сумњом. Свет је служио као домен, ако не и творевина Ђавола. *Дуалистички приступ како гностицизма тако и неоплатонизма наглашавао је вредност духа над материјом.*“³

Као што смо из управо наведеног текста могли да увидимо, аскетизам тј. монашка филозофија живота се заправо заснива на занемаривању и одбацивању материјалног и вредновању духовног света, али не у складу са новозаветном теологијом (о којој ћемо мало касније говорити) већ на принципима идеја које православној богословској мисли служе као својеврстан „Стари завет“. Потврђујући претходне закључке, и Ernst Benz, говорећи о

¹ Види: Св. кнез Лазар, бр. 2. 1993. год. стр. 185.

² Рај једна историја, стр. 79.

³ Наведено дело, стр. 80-83. Нагласак мој.

православној монашкој мистици, наводи да се она умногоме заснива на неоплатонистичком дуализму који се налази чудно испреплетан са хришћанским учењем. Обратимо посебну пажњу на следећи исказ овог аутора:

„Унутар православног монаштва развила се најзначајнија духовна снага источноцрквене побожности и духовности – мистика. Она се овдје развила на једном радикално аскетском темељу. Традиције староцрквене аскезе, у којој се једна с другом испреплићу **еванђеоска и неоплатонска духовна традиција** а да **једна другу не искључују**, провођене су у православном монаштву *све до данашњих дана* готово непромијењено. Док је првобитну кршћанску аскезу снажније одређивало ишчекивање непосредно предстојећег краја свијета и доласка краљевства Божјега, на чији се доласак припремало борбом против власти овога пролазног свијета, дотле се као *темељ касније монашке аскезе* мање истицало скоро ишчекивање краја, већ много више *неоплатонски дуализам*.“¹

Након што смо аргументовано показали да се корени аскетизма и касније монаштва у оквиру хришћанске религије не налазе у тлу којег називамо Светим писмом већ грчком филозофском мишљу, у наредном делу поглавља начинићемо и преглед библијских текстова које користе православни богослови, као и сагледати њихово право, изворно значење.

Шта Свето писмо казује о монастицизму?

Као што сам то споменуо на самом почетку поглавља, Православље, заступајући уверење да представља Христом установљену Цркву, настоји да своје исповедање докаже библијским текстовима. Као што је то случај и са многим другим својим касније уведеним веровањима и праксама, теолози Источне цркве настоје да у Христовим и апостолским речима пронађу утемељење за постојање монастицизма. Ради подсећања, навешћу још једном део текста из „Св. кнеза Лазара“, а који нам ставља до знања на који начин православни посматрају настанак монашког покрета:

„Већ сами Апостоли својим животом испуњавају монашке завете, иако се они као такви формулишу много касније. Исто то важи и за светог Претечу Господњег Јована, као и за пресвету Богородицу, која је била и остала најузвишенији пример послушности и девствености за који свет зна. Исто тако, још за време светих апостола постојале су девојке посвећене Богу које, иако су живеле у дому родитеља својих, представљају зачетке монашког живота. (В. I Кор. 7, 36-38). (...) Монашки живот се назива анђелским животом овде на земљи. Основ и извор тога живота је Света Евхаристија, која је икона будућег царства. **Отуда, монаштво као философија живота, старо је колико и хришћанство** (што смо видели и раније, на примеру св. Апостола).“²

Као што смо утврдили раније, у овом тексту споменута пресвета Богородица уопште није била онаква личност каквом се у Православљу сматра

¹ Benz, Duh i život Istočne crkve, str. 93. Нагласак мој.

² Св. кнез Лазар, бр. 2. 1993. год. стр. 182, 186. Нагласак мој.

и поштује. Исто се односи и на апостоле за које се тврди да су испуњавали монашке завете (који су: **безбрачност, апсолутна послушност** (послушање) старешини - игуману и **сиромаштво**¹). У ранијим проучавањима смо истакли да већина апостола није била нежењена, већ су имали своје супруге – као што нам јасно сведочи и Свето писмо. Еванђеље по Матеју 8:14-15 нам говори да је ап. Петар имао ташту, а то значи да је био ожењен. Исто нам потврђује и ап. Павле у 1. Кор. 9:5:

„Зар немамо права да водимо једну сестру као жену – **као и остали апостоли**, и браћа Господња и Кифа?“

Дакле, и остали апостоли, као и Исусова полубраћа по матери, били су ожењени људи. Шта више, на мисијским путовањима су их пратиле и њихове жене, као што нам Павле у овом стиху јасно ставља до знања.

Стихови попут оних из Мт. 10:37 и 16:24, које православни наводе² уопште не оправдавају постанак аскетизма и самотњаштва (а најбољи доказ за то је што те Исусове изјаве у том смислу нису схватили ни Његови прво-вековни ученици), већ говоре о цени Христовог учеништва у свету у којем живимо. Сасвим је сигурно да човек који жели да буде искрени Господњи следбеник не може и не сме да уважава многа мишљења која заступају неверујући грешници, па макар колико их он волео, јер су ставови неверујућих углавном у потпуности различити од онога што Бог налаже у својој Речи. Многе вернике њихови родитељи и сродници желе да одговоре од читања Библије и послушања Божије воље, па је стога јасно због чега верник мора да се одупре онима које јако воли, јер његова љубав према Богу мора да буде јача. Заправо, оно што стоји као скривена истина за сваку породицу која изражава неповерење према Богу, јесте то да је макар и један хришћански верник у њиховом домаћинству прави благослов за све укућане (макар колико они то због свога духовнога слепила не увиђали). Управо зато што Бог жели обраћење и живот вечни читавој породици, верник који живи у оквиру поменутог домаћинства под сталним притисцима да се одрекне вере, мора да истраје у њој – да би Господ кроз њега и његово молитвено заступништво и позитивно хришћанско сведочанство учинио свој спасоносни утицај на све његове ближње. Господ Исус ни у ком случају овим изрекама није упућивао на самоизолацију или (сачувај Боже) напуштање дома и породице од стране својих ученика (што управо чине монаси и монахиње), већ напротив борбу за спасење душа оних који још нису поверовали, а који су са новообраћеним верницима у најближем сродству.

Са друге стране, „одрицање од самог себе и узимање свога крста свакодневно“ подразумева свакодневну борбу са својом старом грешном природом која тежи против богопознања и Њему угодног живљења (Рим. 7:5-6; Гал. 5:16-17; 2. Кор. 10:3-5). Такође, овај појам „ношења крста“ означава и узимање на себе поруге и страдања (које за собом носи искрено следбеништво Исуса Христа) од стране неверујућих и кривоверујућих који су под утицајем нечастивога. Као што сам рекао, ове Христове речи не упућују на изопш-

¹ Види: Исто, стр. 186-187.

² Види на почетку овог поглавља цитате из горе наведеног дела.

тавање из друштва и одлазак у пустиње и манастире, већ на подношење тешкоћа приликом живљења са осталим људима у свету који нас окружује. Апостол Јован записује Исусове речи које истичу чињеницу да су његови следбеници изабрани из грешног световног окружења али да морају бити међу људима ради њиховог задобијања за Христа и вечног спасења:

„Ако вас свет мрзи, знајте да је мене мрзео пре вас. Кад бисте били од овога света, свет би љубио своје; *али како нисте од овога света, него сам вас ја изабрао од света*, због тога вас свет мрзи.“¹

„Ово сам вам говорио да имате мир у мени. У свету имате невољу; али будите храбри – ја сам надвладао свет.“²

„Дао сам им твоју реч и свет их омрзну, *зато што нису од света* – као што ни ја нисам од света. Не молим да их узмеш са света, него да их сачуваш од зла. *Они нису од света*, као што ни ја нисам од света. Посвети их у истини; твоја реч је истина. *Као што си ти мене послао у свет, послах и ја њих у свет.*“³

Постоји још најмање један текст који може бити погрешно протумачен од стране оних који заговарају аскетизам и самотњаштво ради угађања Богу и царства небеског. То је текст који се налази у ев. по Луки 18:28-30. Ево како гласе поменути стихови:

„На то Петар рече: види, ми смо оставили све своје и пошли смо за тобом. А он рече: заиста вам кажем да нема ниједнога који је ради царства Божијег оставио кућу или жену, или браћу, или родитеље, или децу, а да не прими много више у ово време и вечни живот у свету који ће доћи.“

Свакако да је била чињеница да су апостоли ради следбеништва Исуса Христа морали да напусте своје домове, жене и децу, родбину и запослење да би кренули за Њим. Није било другог начина, уколико су заиста хтели да буду са својим учитељем. Међутим, након што се Господ вазнео на небо, овакав вид следбеништва је постао излишан. После силаска Светог Духа на прве хришћане, свако је могао и даље да се бави својим послом а да у исто време остане веома примеран хришћанин, јер се Христос, према обећању, уселио у њихова срца (Јн. 14:16-17; 14:23; Римљ. 8:9, 11). И сами апостоли су се поново, као што сведочи 1. посл. Коринћанима која је писана више од двадесет година након изрицања речи из ев. по Луки 18. поглавља, вратили својим породицама, те су, бивајући у активној проповедничкој служби путовали заједно са својим женама (које су привремено оставили код куће да би могли бити са Исусом за време његове земаљске мисије). Чињеницу да ап. Павле и Варнава нису себе сматрали монасима (иако су били неожењени), макар колико им данашње Православље приписивало испуњавање монашких завета, увиђамо из 1. Кор. 9:5, где говоре да би свакако имали слободу и право да се ожене и воде своје супруге са собом на мисијска путовања. Насупрот овоме, као што ћемо видети детаљније нешто касније, православни монаси не смеју нити да помисле на своју евентуалну будућу женидбу,

1 Ев. по Јовану 15:18-19. Нагласак мој.

2 Ев. по Јовану 16:33.

3 Ев. по Јовану 17:14-18. Нагласак мој.

а камо ли да изјаве да им је посве слободно да се ожене у било ком моменту. Монасима се налаже да се суздржавају таквих мисли и енергично боре против њих, управо због заветовања на безбрачност приликом ступања у монашки ред.

Спомињање „девојака које су посвећене Богу“ и неудате живе у родитељским домовима, као примера „зачетака“ монашког живота, такође није библијски применљиво. Наиме, у читавом 7. поглављу малочас поменути посланице, ап. Павле истиче чињеницу да су људи створени као полна бића, која поседују јак природни сексуални нагон који им је дарован од Бога. Павле је, као нежењен, сматрао да је безбрачним људима лакше да угоде Богу из разлога што ступањем у брак бивају укључени у још много послова који би их спречавали да се више моле, путују и проповедају еванђеље (попут кућних послова, бриге за породицу, одгајања деце итд; ст. 29-35). Верујући да ће ускоро проћи обличје овога света и наступити Божије царство на земљи (ст.31), овај апостол је предлагао онима који су могли да се сексуално уздржавају – да и даље остану безбрачни, иако је у исто време наглашавао да неће погрешити ни ако ступе у брак (ст. 36-38). Но, као што ћемо видети у наставку поглавља, православни не само да не разумеју и не примењују исправно текст из 1. посл. Коринћанима 7. главе, већ чине потпуно насупрот Павловим богонадахнутим поукама и Божијим заповестима које сам изнео у овом поглављу.

Последице испуњавања строгих монашких завета

Према учењу Светог писма, Бог је установитељ прве брачне заједнице. Пошто га је створио као полно биће, Бог је Адаму довео жену, створену од његовог тела, са којом је, између осталог, требао да негује и интимну, сексуалну заједницу. Сва остала жива бића (више животињске врсте) створене су као мужјаци и женке ради стварања потомства. Познато је да је полни нагон (нагон за парењем) веома јак код животиња. Иако човек није део животињског света, сексуални нагон код људи је такође веома јак, а по неким стручњацима и најјачи од свих природних нагона (јачи и од нагона за самоодржањем). Управо из тог разлога Господ је рекао:

„Није добро да је човјек сам, да му начиним друга према њему.“ (1. Мојс. 2:18).

Апостол Павле је потврдио да брачна заједница подразумева интимност између мушкарца и жене и то без уздржавања, да неко од брачних другова не би запао у искушење да учини прељубу:

„Али због блуда сваки нека има своју жену, и свака жена свога мужа. Муж да чини своју *дужност* жени, а исто тако и жена мужу. Жена не располаже својим телом, него муж; исто тако и муж не располаже својим телом, него жена. **Не ускраћујте се једно другом**, сем по договору на извесно време, да се предате молитви, а затим *да се опет састанете*, да вас сатана не искуша због ваше неуздржљивости.“¹

¹ 1. Коринћанима 7:2-5. Нагласак мој.

Свето писмо још подразумева да је брачна заједница пуноважна пред Богом од тренутка закључења брака (пред друштвеном заједницом; у државној или верској установи), **а не од момента ступања у брачне полне односе**. Библија наима каже: „И биће двоје једно тијело.“ (1. Мојс. 2:24). Многи људи ступају у брак у старијој животној доби, а то чине и хендикепирана лица (са телесним недостацима или психо-физичким обољењима). Ове две групе људи вероватно никада неће ступити у полне односе. Ипак, њихов брак је једнако пуноважан пред Богом – као и код млађих и здравих, сексуално активних особа. За сваки брак важи и једно веома важно правило, односно Божија заповест која гласи „Што је Бог саставио, човек да не раставља.“ На питање фарисеја, који су сматрали да се развод брака може веома лако обавити у случају да муж није задовољан својом женом, Исус је веома јасно одговорио:

„И приступише му фарисеји кушајући га и говорећи: да ли сме човек да отпусти своју жену за сваку кривицу? А он одговори и рече: зар нисте читали да их је творац од почетка створио као мушко и женско, и рече: ‘Зато ће човек оставити оца и мајку и **прионуће уз жену своју**, и биће двоје једно тело’? Тако **нису више два него једно тело**. Што је дакле Бог саставио, човек нека не раставља.“¹

Према Господњим речима, брак као небеска установа јесте нераскидив, зато што су супружници постали једно биће, „једно тело“. Развод брака је могућ само у случају прељубе једног од супружника (Мт. 5:31-32) – иако ни тада са библијског становишта није препоручљив (1. Кор. 7:11). Међутим, сасвим супротно од ових светописамских принципа, под утицајем монашке филозофије и небиблијског учења о спасењу, у историји Источне цркве постоји много примера да су ожењени мушкарци напуштали своје жене и децу заувек, и одлазили у пустиње и манастире. Иако су примери многобројни, поменућу само неке које нам описује владика Николај у Охридском прологу:

„**Преп. Теофан Исповедник**. (...) Имаше огромно богатство и сјај. Но све то изгуби своју вредност за Теофана онда када се Христос Господ зацари у души његовој. Тада се он опираше женидби својој па кад ипак би приморан оженити се, он успе да усаветује своју невесту да живе целомудрено као брат и сестра. А чим му помреше родитељи, *жена му оде у један манастир а он у други*.“ (12. март);

„**Св. Алексије Човек Божји**. (...) Имаћаху јединца сина, овога Алексија, који кад одрасте би принуђен да се ожени. Но он те **исте ноћи остави** не само **жену** него и дом оца свога, седе у лађу и дође у град Едесу у Месопотамији (...). Алексије се обуче у одело просјака и као просјак живљаше 17 година у том граду, непрестано молећи се Богу у папери цркве св. Богородице.“ (17. март);

„**Преп. Захарија**. Син Кариона Мисирца, који **остави жену и децу** и замонаши се.“ (24. март);

¹ Ев. по Матеју 19:3-6. Нагласак мој.

„**Св. Никита Исповедник.** Рођен у Витинији, у граду Кесарији. Отац његов Филарет, *лишивши се своје супруге, замонаши се* те Никита оста код своје бабе, очеве мајке.“ (3. април);

„**Преп. Никита Столпник.** (...) *Никита остави кућу своју, и жену* и имање, и оде у један манастир близу Перејаславља, где се до смрти подвиживаше тешким подвизима.“ (24. мај);

„**Преп. Карион и Захарија.** Отац и син, оба велики подвижници мисирски. Карион *оставио живу жену с двоје деце и отишао у монахе.*“ (5. децембар);¹

Иако би за очекивати било да Православна црква осуди свако понашање које је супротно учењу Христа и апостола, а поготово оно које се односи на раскидање „свете тајне брака“, дешава се управо супротно. Оваква дела бивају похваљена а несавесни родитељи и бракоразводници се називају светитељима и као такви поштују. Било би, мислим, сасвим на месту поставити питање да ли би и данас, било који православни хришћанин који би напустио жену и децу и отишао у манастир, био похваљен као богоугодник и проглашен светитељем? У најмању руку морао би да сиротој напуштеној жени плаћа алиментацију (али одакле? - јер се у манастиру, по правилу, не зарађује новац) а њој би остало само да жали за својим упропаштеним животом, започетим са човеком на кога се ослањала, а који је дозволио да буде заведен да прекрши своју пред многим сведоцима и самим Богом дату реч приликом склапања брака.²

Примери сексуалне неуздржљивости

Према јасном учењу еванђеља, мушкарац је створен да би заједно са својом женом славио и узвисивао Творца. Према истом том еванђељу, неки од хришћана су позвани од Бога да живе безбрачним животом – ради славења Њему и изграђивања Божијег царства. Апостол Павле је позвао оне који не поседују јаку сексуалну жељу и могу да се уздржавају – да буду као и он – да би могли да служе Господу као што је то он чинио:

„Ја пак желим да сви људи буду као ја; али свако има свој благодатни дар од Бога, један овако, а други онако. А нежењенима и удовицама велим: добро им је ако остану као што сам и ја. (...) А ја хоћу да сте безбрижни. Безбрачни брине се за оно што је Господње, како ће угодити Господу, а ко је ступио у брак брине се за оно што је светско, како ће угодити жени, те је подељен. И неударата жена, и девојка, брине се за оно што је Господње, да буде света и телом и духом, а која је ступила у брак брине се за оно што је светско, како ће угодити мужу.“³

1 Нагласци на цитираним текстовима из Пролога (курзивом) су моји.

2 Можемо и да се запитамо како ли су само у своје животу прошле напуштене жене са сиротом дечицом, чији су мужеви касније, због свога „богоугоднога житија“ проглашени светитељима и преподобнима? Вероватно су неке од њих са својом децом опљачкане од разбојника, смртно пострадале од глади или којекаквих болести, не имајући уз себе мужа - хранитеља и бранитеља, који је од Бога постављен да буде глава своје породице.

3 1. Коринћанима 7:7-8, 32-34.

Овим позивом, као што сам и раније у поглављу напоменуо, апостол не позива хришћане да се замонаше - у смислу те речи какву је ми данас познајемо. Такође је сигурно да Павле није мислио да каже да су остали апостоли били „подељени“ (пола духовни а пола световни) због тога што су живели брачним животом, а да је, ето, он међу њима „најпосвећенији“ јер није ступио у брак. Оно што је овај апостол желео да стави до знања својим читаоцима, јесте то да му се чини да је, из његове перспективе као неочежаног, блаженије остати безбрачан и служити Господу „пуновремено“ и без „губљења времена“ на ствари којима ће ионако брзо доћи крај.¹ Речима из 1. Кор. 7:29-31, апостол поручује верницима да се много више окрену у мислима небеским стварима (молитви, довођењу људи к истинитом богопознању), а то су свакако много узвишенији циљеви од извршавања обавеза које произилазе из пуне брачне свакодневице. Но ипак, овим речима Павле нипошто не негира високу вредност брака у Божијим очима, нити поништава било шта од онога што је напред изрекао о његовој нераскидивости.

Оно што би још било добро разумети, а што се тиче новозаветних текстова за које може да нам се учини да подржавају монашку идеју, јесте и тумачење Христове поуке из ев. по Матеју 19:9-12. Поменути текст гласи овако:

„Него вам кажем да ко отпусти своју жену, сем због прелјубе, и ожени се другом, чини прелјубу, и ко се ожени отпуштеном, чини прелјубу. Рекоше му ученици: ако је тако са човеком и женом, није добро женити се. А он им рече: **не схватају сви ове речи, него они којима је дано.** Јер има ушкопљеника који су се из утробе материне тако родили, и има ушкопљеника које су људи ушкопили, и има ушкопљеника који су сами себе ушкопили ради царства небескога. **Ко може да схвати нека схвати.**“²

Из наведених стихова увиђамо да постоје три врсте „ушкопљеника“ (тј. оних који немају потребе за ступањем у брак):

а) „Они који су се из утробе материне тако родили“

Ове Христове речи свакако могу да се односе на људе који су рођени са неким телесним недостацима (каких је у оно време било доста) или тешким менталним обољењима који их онеспособљавају да склопе брак са особом супротног пола.

б) „Они које су људи ушкопили“

Ове особе су свакако људи који су били много познатији у Христово него у наше време. Реч је о ушкопљеницима који су радили на царским дворима у државама у јеврејском окружењу, који су били слуге или пак чувари владаревог харема. Један такав ушкопљеник се помиње и у Новом завету, у Делима апостолским 8. поглављу. Ушкопљеници су биле особе којима су оперативним захватом одстрањене мушке полне жлезде (семеници – тестиси), ради онемогућавања лучења хормона тестостерона који изазива полни нагон код мушкараца, као и онемогућавања стварања мушких полних ћелија, које настају у тестисима.

1 Не треба заборавити да је Павле овај текст писао, као што је и сам нагласио, из разлога чврстог уверења да ће ускоро наступити други Христов долазак и успостављање месијанског царства. Види стих 31, као и 1. Кор. 15:51-52; 1. Сол. 4:16-17.

2 Нагласак мој.

в) „Они који су сами себе ушкопили ради царства небеског“

Ове речи се односе на оне мушкарце (и жене), хришћане, који су се ради што ефективнијег служења Господу одрекли ступања у брак, бивајући у свакодневној борби са својим природним сексуалним поривима, не дозвољавајући им да се испоље. Апостол Павле је свакако био један од њих:

„Него мучим своје тело и потчињавам га, да не бих ја, који сам другима проповедао, сам постао неваљао.“¹

„Јер плот жуди против Духа а Дух против плоти; ово се једно другом противи, да не чините што бисте желели.“²

„Ми, додуше, живимо у телу, али се не боримо како тело хоће...“³

„Ко, међутим, чврсто стоји у свом срцу и нема *нужде*, него *влада својом сопственом вољом*, па је ово одлучио у свом сопственом срцу, да сачува своју девојку, добро ће чинити.“⁴

Претходне апостолове изјаве, јасно је, односе се на Господње следбенике који живе у друштву и заједништву са другим људима по градовима и селима, а не на оне који су се повукли у осаму какве пустиње или манастира. Јасно је, такође, да је Павле водио свакодневне борбе са својом старом грешном природом која је чезнула за тим да изађе на површину. Ипак, иако бивајући стално у мноштву у којем су га, као нежежењеног здравог мушкарца, чекала многа чулна искушења, силом Светога Духа који је у њему обитавао, успевао је да не чини оно „што би његова грешна телесност желела“.

Са друге стране, проучавајући житија разних светитеља, проналазимо мноштво примера да су они, иако су напустили људско друштво и отишли у осамљеност, исто тако остали људи попут свих других, имајући исте телесне природне нагоне и прохтеве. Највећи део искушења о којима ћемо говорити односи се испољавање полног нагона код монаха, тј. њихове борбе са посве природним осећањима који се налазе код зрелих људи. Православни монаси ову борбу против своје људске природе називају борбом против „пустињских демона кушње“⁵ сматрајући да су пустиње места истинитог обитавања злих духова (вероватно на основу: Мт. 12:43)⁶. Тако, дакле, у Охридском прологу читамо и о следећим људима и догађајима:

„**Преп. Мартинијан.** Дивно је и предивно житије овога светитеља, и вреди га прочитати у целини. (...) У 18. години удаљио се у планину, звану

1 1. Кор. 9:27. Нагласак мој.

2 Галатима 5:17. Нагласак мој.

3 2. Кор. 10:3.

4 1. Кор. 7:37. Нагласак мој.

5 Види код: Benz, Duh i život Istočne crkve, str. 84.

6 „Да се налазе неки међу људма који су, или за јестествене или наравне недостатке или узроке и љутом нуждом, усињени не женити се, и тако без порога и без плода живу и умиру, то по нешчастију и бивало је и биће. Али из тога закон, и што је најужасније: свети и хришћански закон, установљавати и правити, ово је управ против божјег намјеренија, воље и благослова, против богосозданог јестества, против сваке искрице памети и разума, на умањеније, истребљеније и на погибел рода човеческога, сљедоватељно всеконечнога безумија измишљење и дело.“ На овај начин је велики српски мудрац Доситеј Обрадовић прокоментаришао смисао монашке филозофије и предочио пут којим она води људе и народе који су њоме заведени. Види: Сабрана дела, Просвета, Београд, 1961. год. стр. 609.

Ковчежна, у Кападокији, и ту провео 25. год. у посту, бдењу, молитви, и борби са многим искушењима. Кад је једна жена дошла да га куша, и он види да ће пасти у грех с њом, **скоочи бос у огањ** и постоји у огњу док му бол не нагна сузе на очи и не убије у њему сваку пожуду. Кад су настала друга искушења, он побегне на неку усамљену стену у мору, и ту је живео. Но кад, при неком бродолому, и на ту стену исплива нека жена, **он скоочи у море да се удави...**“ (13. фебруар);

„**Преп. Бенедикт.** (...) Побегне у неки манастир где га инок Роман замонаши, после чега повуче се у једну врлетну гору где у пећини оста преко 3 године на великом труду око своје душе. (...) Једном кад га *нечисти бес телесне похоти* спопаде, **он се скиде наг и ваљаше се по коприви и трњу**, док не одстрани од себе и сваку помисао о жени.“ (14. март);

„**Св. Јаков Постник.** Живео у VI веку. Толико се усавршио био у богоугодном животу, да је лечио молитвом најтеже болеснике. Но непријатељ рода људског наводио је на њега *силна искушења*. Тако једном од неких подсмешљиваца буде послата к њему *жена развратна*. Претварала се пред њим и плакала но навлачила га на грех. **Видећи да ће пасти у грех, Јаков стави своју леву руку у огањ и држаше дотле докле се сва не опрљи.** (...) Али другом приликом он не одоле искушењу него паде са једном девојком, коју беху родитељи довели к њему као сумашедшу, да је исцели од лудила. Он је заиста исцели, но потом *згреши с њоме*¹, и онда да би сакрио грех, **уби је и баци у реку.** (...) Десет година потом проведе Јаков као покајник живећи у једноме гробу.“ (4. март)²;

А ево како је подвижничка житија неких од монаха описао познати историчар Вил Дјурант у свом делу „Историја цивилизације“:

„Записи тих испосника **обилују сексуалним привиђењима и сновима**; у ћелијама се чуло њихово **јечање** док су се борили са фантазмагоричним искушењима и **еротским мислима**; они су веровали да је ваздух око њих пун демона који их нападају; изгледа да су монаси сматрали да је теже бити крепостан у осами него у живљењу усред свих згодних прилика у граду. *Нису били ретки случајеви да анкорити* (тј. анахорете - монаси пустињаци, прим. И. С.) *полуде*. Руфин прича о једном младом монаху у чију је ћелију ушла нека лепа жена; он је попустио пред њеним чарима, после чега је она нестала, како је он мислио, у ваздуху; **тај монах је помахнута ло одјурио до најближег села и скочио у пећ у јавном купатилу да би расхладио своју ватру**. У једном другом случају, млада жена је молила да је приме у ћелију неког монаха под изговором да је јуре дивље звери; монах је пристао да је накратко прими, али у том тренутку **она га је случајно додирнула, и у њему се јавио пламен жеље коју све године строгог режима живота нису успеле да угасе**. Покушао је да је шчепа, али је она ишчезла из његовог загрљаја и из видокруга. А хор

1 Овим је речима Доситеј прокоментарисао један од сличних догађаја које је прочитао у Прологу у своје доба: „А пролог: Насред цркве божије, рече старац то, и учини оно, и сотвори блуд. Хоћемо ли се, браћо, забога, једанпут осветити? То је ствар така да једва је човек на исповеди каже; а наш пролог, као да се с нечим поноси, каже насред цркве шта је његов старац учинио. Какав му је то старац, срам га био!“ Види: Изабрани списи, стр. 119.

2 Нагласци на поменутих текстовима из Пролога, означени курзивом, су моји.

демона, кажу, веселио се и грохотом исмејавао његово понижење. Тај монах, каже Руфин, није могао више да поднесе монашки живот; као Пафнуције у *Thais* Анатола Франца, није био у стању да избаци визију лепоте коју је замислио или видео; напустио је своју ћелију, уронио у живот града и пратио ту визију коначно све до самог пакла.¹

Из свих ранијих приповести, које православни истичу и хвале се њима, сазнајемо колико су монаси, попут осталих световних људи, па можда и више од њих, склони еротским маштањима и фантазијама. Неки су ишли чак догле, као што смо видели, да силују и убијају девојке које су дошле да траже помоћ од ових „духовних старца и подвижника“, а неки пак и да извршавају самоубиства. Све ове неприлике, нажалост, на ове сироте људе наметнуо је строги монашки систем утемељен на небиблијском учењу о спацењу које се проповеда у Православљу. Апостол је наине рекао:

„Али ако не могу да се уздржавају, нека ступе у брак, **јер је боље ступати у брак него распаљен патити.** (...) Мисли ли ко да *неприлично поступа* са својом девојком, ако је она зашла у године, и тако мора да буде, нека чини шта хоће; не греши, *нека ступају у брак.*“²

Но, очигледно је да је у Источној цркви много важније оно што су рекли и установили каснији црквени ауторитети (већ смо сазнали под чијим свеутицајем), него Христови апостоли у складу са учењем свога Господа.

Доситеј Обрадовић је, коментаришући монашки живот и правила, једном приликом писао о томе да је у свом животу упознао велико мноштво монаха и сазнао за многа њихова и најскривенија стремљења:

„Ја сам остарио већ са многих народа и језика калуђери (и сам, да која сам гуја него калуђер, кад овако сам живим, разве што у црним хаљинам обучен не ходим), јоште, хвала господу богу, *нисам ни у једном роду и језику такове дрвене и нечувствене калуђере нашао ни упознао који за женом не уздишу, не чезну и не гину.* Оним древним у непроходним ливијским пустињама пустињиком (како житија њихова гласе) воздушни, или боље да речем: чрез њихово воозбраженије начињени духови у жене (и по свој прилици лепе) су им се претварали, и како на сан тако и на јаве долазили. А да шта је друго ово разве непобједимаја воља бога творца и непоколебими и во вјеки неподвижими јестества закон, **који чини да човек без жене не може бити**, како год голуб без голубице, како риба без воде и како све што живи и дише не може бити без воздуха.“³

Иако је у раној младости, имајући чврсту жељу да се замонаши и буде „сличан анђелима“, мислио да је боље да га каква свирепа лавица или медведица на парчета раскине него да га најлепша српска кћи у свој загрљај прими, у познијим годинама признао је да је морао у „такову кривопутицу и заблудженије упасти читајући књиге које нису за њега биле, и хотећи да пре времена сврх дјевства и женидбе мудрује, не знајући ни што је једно

1 Вил Дјурант, Историја цивилизације, Доба вере – први део, стр. 81-82. Нагласак мој.

2 1. Кор. 7: 9, 36. Нагласак мој.

3 Д. Обрадовић, Сабрана дела, Београд, Просвета 1961. год. стр. 609-610. Нагласак мој.

ни друго.“¹ Потврђујући библијску истину о томе да „није добро да је човек сам“, Доситеј је то врло лепо исказао следећим речима:

„Прво милост бог к човеку по створењу показа кад му дарова жену, и први благослов што му изрече, ово је: „Растите и множите се.“ Кад би дакле (сачувај боже!) хтео бог највећу немилост показати човеку, што би му учинио? Узео би му натраг жену, пак ето ти га. А кад би хтео да га прокуне, шта би му рекао? „Не растио се ни плодио, но нек ти пропадне род и колено, и нек те нестане на земљи“. Ко има мозак и памет, сам себи из овога може прекрасне и преполезне науке давати; ко ли нејма, ил’ неће да има, њему се све залуду беседи.“²

Доситеј Обрадовић, и сам у младости монах, а потом самац до краја живота, сматрао је великим Божијим благословом брачни живот, а са друге стране, монашки начин живота окарактерисао као небиблијски тј. онај који је установљен против Божијег намерења, воље, као и човечје здраве памети. На изградњу оваквог Доситејевог става, умногоме је утицао и мудри правослазни епископ Георгије Поповић, који је, како је то Доситеј описао у својим делима, у више наврата говорио против монаштва и ондашњих монаха, иако је и сам био монах. Ево неких његових речи:

„Познајте дрво од плода његова“, - говори свето Јеванђелије – „неплодно дрво сече се и на ватру меће.“ Но *народ из своје простоте* мисли ако нестане међу њима калуђера, несташе вере и закона. Што веле? Моле се богу за нас. Е моја браћо, тешко оном ко хоће да се за њега други богу моли! Да за тебе други једе и спава, ниси рад; а оно што ти је најполезније и најпотребније, хоћеш да други за те ради. (...) Архимандрит бездински: „По вашем говорењу, господине, ваљало би колико данас истребити све калуђере?“ Епископ: „По мојем говорењу? Е мој брате, сами сте се давно и давно истребили, нити сте чекали мога говорења. (...) Можеш ли сад разумети шта ја мислим говорећи да су се сами калуђери давно и предавно истребили?“ Архимандрит: „Господине, на моју душу, имате право; божија истина из Ваших уста беседи. Камо срећа да сви архијереји тако мисле! **Ја бих се намах женио.**“³

Сматрам да из свих ових навода из светачких житија, а посебно из овог последњег признања архимандритовог, да би се и он, само кад би смео - одмах оженио, можемо да закључимо какве све невоље доносе себи они који крену за извршавањем небиблијских религијских правила проистеклих из антихришћанства.⁴ Но, оно што представља још већу опасност јесте велика вероватноћа да неки од монаха сексуално застрани, те да се међу њима јаве

1 Види: Д. Обрадовић, *Изабрани списи*, стр. 78.

2 Д. Обрадовић, *Сабрана дела*, стр. 660.

3 Д. Обрадовић, *Изабрани списи*, стр. 97-99. Нагласак мој.

4 „Човек који се одрекао свега света и шта год је на свету; који ни за што друго нити мисли нити се стара, кромје да спасе душу своју. (...) А од жене ваља да се чува као од живе ватре и да бежи од ње док је год жив, без сваког обзира; име ни хаљина женска да му никад на памет не дође. *Ево, каква жестока правила они сами на себе налажу*; и овако су први монаси по египетским и по ливјским живили пустињама.“ Речи епископа Георгија Поповића; Види: *Наведено дело*, стр. 95. Нагласак мој.

хомосексуализам и педофилија. Да зло буде горе, очигледно је да овакав противбиблијски наопаки систем може да доведе и до тога да монаси могу сматрати извором сексуалног искушења и присуство *женки животиња* у свом присуству. Из овог разлога, дозвољено је да се у манастирима чувају само животињске јединке истог пола којег су и калуђери. Према Ralph-u Woodrow-у, ова забрана држања животиња супротног пола у манастирима потиче из IX века, а разлог увођењу забране је био велики неморал који је у манастирима био изражен.¹ Римокатолички кардинал Peter D'Ailly је рекао како се не усуђује ни да опише неморал у женским манастирима², те да је ступање међу монахиње у прошлости био само други начин да се постане јавном проститутком³.

Оваква забрана ступања свега што је женско у мушке манастире постоји и на Светој Гори у Грчкој, на којој се међу многима налази и српски манастир Хиландар. Један новински извештај са Свете Горе, тачније његов део који говори о идеалима живота тамошњих монаха, гласи овако:

„Од оснивања „монашке републике“, 1054. године, на Светој Гори *забрањено је присуство жена*, иако су свих 20 манастира посвећени жени – Богородици. Штавише, на ово полуострво, насељено монасима посебних моралних начела и стремљења ка готово савршеном идеалу духовног живота, *забрањен је улаз и женкама животињама. Нема крава, коза и оваца!* Све што је „женско“ *сматра се могућим искушењем* за монахе заветоване на целибат.“⁴

Очевидно је, дакако, да је писац овог новинског извештаја био пристрасан и желео да постојеће забране прогласи веома духовним. Међутим, сваки здравомислећи човек би морао да се запита каква је то духовност светогорских монаха (и свих осталих) у питању када ни бесловесне животиње нису мирне у њиховом присуству? Очигледно је да се може очекивати да неки од њих, искушан (Боже сачувај!) грешним искушењем јер је „нешто женско“ у близини, облежи неку женку животиње (краву, козу, овцу и сл.) и тако учини нешто што му ни на памет не би пало да се није замонашио. Да није тако,

1 Woodrow, Babilonska misterijska religija, str. 120.

2 На истом месту. Овде се дакако ради о манастирима у Западној цркви, међутим, оно што треба знати јесте да су Источна и Западна црква биле јединствене до 1054. године, односно до великог раскола (шизме) између њих. До тога периода, не можемо да говоримо о католичким и православним манастирима, већ само о манастирима опште, „васељенске“ цркве. Протођакон Љубомир Ранковић вели да је Црква до 1054. године „осим мањих трзавица живела у благодатном миру. Источна и Западна Црква *биле су једно*. Заједно су учествовале на Васељенским саборима, заједно доносиле свете догме и каноне и живеље у међусобној братској љубави.“ Види у: Живот српске цркве; Глас Цркве, Ваљево, 1989. год. стр. 132. Нагласак мој.

3 У часопису *woMAN*, магазину за здраву породицу (број 13, година II, 2005. год.), у опширном тексту под насловом: Најстарији занат – проституција, наведен је и податак да су у раном средњем веку многе проститутке присилно одвођене у манастире: „Царица Теодора, која је и сама била проститутка прије удаје за цара Јустинијана (VI вијек), мисли да чини добро дјело тиме што ће их (ради се о проституткама; прим. И. С.) смјестити у манастир. Међутим, приликом превоза преко Босфора неке од њих су успјеле да побјегну, али су многе при покушају бјекства страдале или се убиле.“ Издавач: Удружење грађана „Здрава породица“. Редакције магазина се налазе у Сарајеву и Бања Луци.

4 Недељни телеграф, 5. фебруар 2003. год. стр. 11. Нагласак мој.

не би ни било разлога да постоји забрана да у манастирима не сме бити животиња супротног пола! Из овога увиђамо истинитост свега онога о чему смо до малочас говорили наводећи речи апостола, речи Доситеја као и еп. Георгија. Уосталом, познато је да неки од људи који дуго бораве у затворима (а манастири су једна врста затвора)¹ од природно настројених хетеросексуалаца постају хомосексуалци, или посежу за облежавањем животиња ради задовољавања полног нагона.

Господ Бог је у својој Речи јасно објавио да су овакви греси више него одвратни пред њим:

„С мушкарцем не лези као са женом; гадно је. Живинчета никакога немој облежати скврнећи се с њим; и жена да не легне под живинче; грдило је.“²

„Ко би облежао живинче, да се погуби; убијте и живинче. И ако би жена легла под живинче, убиј и жену и живинче, нека погину, крв њихова на њих.“³

„**Проклет да је који би облежао какво год живинче.** А вас народ нека рече: **амин.**“⁴

Када узмемо за озбиљно ове Господње речи, које заповедају да се проклетник који је облежао живинче погуби, и повежемо са чињеницом да је Господ Христос у ев. по Матеју 5:27-28 рекао да је човек учинио прељубу већ самим тим што је *пожелео* да има другу жену, а не пошто је спавао са њом, то би значило да су многи монаси већ одавно требали да буду погубљени (истребљени; по речима еп. Георгија) због грешних мисли усмерених ка женкама животиња.

Жене у мушким манастирима

Као што смо дакле уочили, један од монашких завета, безбрачност, налаже непоштедну борбу против богомданог полног нагона. У складу са предходно цитираним текстовима који описују живот мушкараца у манастирима, могли бисмо да помислимо да ни једна жена никада није смела ни да крочи ногом ни у један од њих. Судајући по сексуалној распомаљености „светитеља“ о којима смо читали у Охридском прологу, долазак жена у мушке манастире би могао да резултује или самоубиством монаха или силовањем а потом и убиством радозналих жена. Ипак, „светачка житија“ нам стављају до знања да је кроз историју више жена боравило, и то дуго времена, у мушким манастирима, преобучено у мушкарце. Ево неких текстова који нас извештавају о томе:

„**Преп. Аполинарија.** (...) Не хтеде се Аполинарија удавати, него се у срцу обручи Христу и удаљи у пустињу Мисирску. У мушком оделу и под мушким именом Доротеј она ступи у мушки манастир где се подвизивала

1 Види код: Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 480. „Клостер“ (затвор, затворена кућа).

2 3. Мојс. 18:22-23.

3 3. Мојс. 20:15-16. Нагласак мој.

4 5. Мојс. 27:21. Нагласак мој.

узнесећи дух свој непрестано к Богу и горећи љубављу према Творцу своме. (...) Тек кад се Аполинарија упокоји, објави се тајна да она није била мушко но женско. (...) Упокојила се 470. год.“ (Охридски пролог, 5. јануар);

„**Преп. Марија**. Девјојка мушке одважности. По смрти њене мајке отац њен пожели да се замонаши. Но Марија се не хте раздвајати од свога оца, те договорно обоје се упуте у један мушки манастир, и то Марија са остриженом косом и у мушком оделу, као младић. Умре отац, а Марија се замонаши као мушко и добије име Марин. (...) Тек по смрти сазна се да је „монах Марин“ био женско. (...) Св. Марија упокоји се и пресели у бесмртну радост 508. год.“ (12. фебруар);

„**Преп. матер Анастасија**, патриција и дама на двору цара Јустинијана. Кад обудове и кад виде да је царица Теодора не трпи, она се наједанпут изгуби из Цариграда и обрете се у пустињи мисирској. Чувени духовник Авва Данило постриже је и објави је као монаха Анастасија шкрупца, по њеној жељи, да би се као жена под мушким видом лакше спасла а и од царевих трагања за њом укрила. И затвори се Анастасија у тесну келију где проведе 28 година, и где се упокоји 563. год. Пред смрт виде старац Данило лице њено светло као сунце.“ (10. март. Нагласак мој.).

Једна од неколико заједничких карактеристика ових казивања јесте и неопходност да се поменуће женске особе лажно представе мушком монашком братству – као мушкарци. Уколико нам је познато да особе које одлазе у манастире то чине (како оне већ мисле) да би се посветиле и што више Богу приближиле, онда остаје видно да су ове жене (и не само оне) то чиниле намерно кршећи Божије заповести. Наиме, девета Божија заповест из Декалога гласи:

„Не свједочи лажно на ближњег својега.“ (2. Мојс. 20:16).

Ова заповест је много шири у свом значењу него што се обично мисли и не забрањује само изговарање лажи путем говора. Ова заповест забрањује „лажно сведочење“, без обзира да ли је то изречена лаж, лажно представљање (као у овим случајевима од стране поменутих жена) или нешто треће. Уосталом, грех лажног представљања (без речи) је починила само Аполинарија, док су Марија и Анастасија у греху имале и помоћнике, који су их и речима лажно представили као мушкарце. У вези Марије то је био њен отац, такође са намерењем монах, а у случају Анастасије нико други до „чувени *духовник* Авва Данило“ који је пред свом братијом ову жену представио као - ушкопљеника Анастасија.

Такође, веома је занимљив и податак да је Анастасија ступила у мушки манастир под мушким именом, „да би се као жена под *мушким видом лакше спасла*“. Уколико се под овим „спасавањем“ у тексту мисли (а изгледа да нас контекст наводи на такав закључак) на спасење пред Богом и задобијање вечног живота, према новозаветном хришћанском учењу није ни мало јасно у каквој се повезаности налази спасење у односу на пол особе?! Према јасном учењу Св. писма, и мушкарци и жене се на потпуно истовестан начин спасавају пред Богом, вером у Исуса Христа Спаситеља и новим рођењем Светим Духом (Ев. по Јовану 1:12; 3:16; Рим. 10:9-13; Гал. 3:26-28).

Међутим, уколико запазимо чињеницу да се преп. Анастасија замонашила у египатској (мисирској) пустињи, и сетимо се нашег разматрања са почетка овог поглавља у коме смо говорили да је египатски аскетизам настао „под доминантним утицајем гностицизма“ (по М. Вукомановићу и другим ауторима), онда на питање повезаности спасења и бивања мушкарцем добијамо много конкретнији одговор. Ево једног кратког текста из апокрифног гностичког еванђеља по Томи, које је, по мишљењу многих истраживача, пресудно утицало на обликовање филозофије египатског пустињског аскетизма:

„Симон Петар им рече: Нека Марија оде од нас, јер жене не завређују Живот. Исус рече: Гле, ја ћу је повести **да бих од ње начинио мушко**, тако да и она, као и ви мушкарци, може да постане дух живота. Јер **свака жена која постане мушко** ући ће у Царство Небеско.“ (лог. 114).¹

Према овом гностичком спису, сам Исус од жена ствара мушкарце, да би и оне могле да уђу у небески рај. По мом мишљењу, сасвим је могуће да је нешто од овог гностичког учења остало до VI века те да се према њему Анастасија и управљала у својој тежњи да задобије вечни живот.

У једној од футнота на претходним страницама истакао сам изјаву протођаконa Љубомира Ранковића о томе да су пре великог раскола између Истока и Запада 1054. године, две цркве живеле у „благодатном миру“, те да су биле „**једно**“. Управо због тога, желим да на овом месту споменем пример још једне жене из тог давног времена црквеног јединства (из IX века), која се прерушена у мушкарца (попут жена из „Пролога“) попела чак до папске свете столице у Риму. Иако неки сматрају да је ова приповест измишљена, постоји више историјских докумената који потврђују њену истинитост. Прве информације о томе да је некада давно столовао римски епископ који је био жена, налазимо у документима који потичу управо из IX века, а потичу од Anastazija Bibliotecariusа који је био управник папске библиотеке и лични саветник папе Леона IV. Ево како је један римокатолички историчар из XV века, Bartolomeo Platina у својој књизи „Живот папа“, описао догађаје везане за женског папу:

„Папа Иван VIII био је енглеског подријетла, а рођен је у Mainzu. Да је уопће стигао до Свете Столице, може захвалити једино злим духовима. **Јер папа је доиста био жена прерушена у мушкарца.** (...) Свето Писмо нитко није познавао тако добро као она; на темељу њене учености, њеног свеобухватног знања и њене способности да постигне све што пожели, још је на умору папе Леона једногласно изабрана за његова наследника. Након двије године, пет мјесеци и четири дана на путу од цркве Латерана до Колосеума почели су одједном *трудо*ви. Умрла је у кратком року након порога и убрзо је *шутке* покопана.“²

Martin Scotus, редовник опатије св. Мартина у Келну (умро 1086. године) написао је следеће:

1 Види код: Милан Вукомановић, Рано хришћанство од Исуса до Христа, стр. 196. Нагласак мој.

2 Snaga i моћ vjere, Založba mladinska knjiga, Ljubljana - Zagreb, 1991. god. str. 58. Нагласак мој.

„A.D. 854, Lotharii 14, Ивана, жена, проглашена је Леоновим наследином и владала је двије године, пет мјесеци и четири дана.”¹

Stefan od Vaurbona (умро 1261. године) у својој књизи „О седам дарова Светога Духа“ (De septem donis spiritu sancti) углавном је спомињао исте детаље као и други његови претходници и савременици. Појединости о животу паписе Иване се донекле разликују од извора до извора. У неким средњовековним списима она се назива Агнес или Гилберта. По некима, она је била супруга папе Леона IV која је после његове смрти преузела папске дужности. Међутим, најинтересантија верзија је она коју је у својој „Хроници папа и царева“ (Chronicon pontificum et imperatum) изнео Martin von Troppau из XIII века, који је известио о животу и смрти женског папе дајући исте информације као и већ цитирани Bartolomeo Platina, који је живео два века касније. На месту на коме је покопана паписа Ивана била је постављена велика камена плоча са класичним натписом, али је она касније уништена по наређењу папе Пија V (1566-1572), да би се избегли даљи скандали. После догађаја са поменутиим женским папом, сви каснији претенденти на то највише место у Западној цркви били су најпре подвргавани провери пола. Пошто је у XV и XVI веку протестантска реформација све више добијала на снази, није било ништа чудно што је Римокатоличка црква учинила све да негира постојање женског папе, који је постао симболом корупције и неморала. Са своје стране, „Католичка енциклопедија“ која ово предање сматра обичном бајком, ипак истиче да је након Леона IV (847-855) на папску столицу сео Енглез Jonh of Matiz, који је „наводно“ био женско, те који је на том месту провео две године, седам месеци и четири дана. Такође, иста енциклопедија казује да је у XIV и XV веку поменута паписа сматрана историјском личношћу, у чије постојање нико није сумњао. Она је у једној од катедрала имала своју бисту, коју су касније, по заповести папе Клементa VII (1592-1595) трансформисали у бисту папе Захарија. У једној од улица у Риму које воде ка цркви св. Петра, у средњем веку је постојао и кип женског папе. Приликом своје посете Риму, Мартин Лутер је видео овај кип и зачудио се како папе уопште дозвољавају да он стоји тамо. Четрдесет година након Лутерове смрти, по наређењу папе Сикста V паписин кип је био уклоњен.²

Проучавајући претходно наведене догдовштине које су уско везане за практично испољавање монашких идеја у животима верника - припадника традиционалних цркава истока и запада, верујем да можемо да као закључак изведемо чињеницу о њиховој потпуној незаснованости на Библији као Божијој књизи. Проучавање тема које предстоје у овом поглављу, још више ће нас утврдити у том становишту.

Неожењени епископи

Према учењу Светог писма, служба епископа (тј. надгледника) у црквама је богоугодна али и веома одговорна. Срж службе ових Господњих ученика

¹ На истом месту.

² Види код: Woodrow, Babilonska misterijska religija, str. 99.

у раној Цркви огледала се у духовном старању и бризи за целокупни живот и рад хришћанских првовековних заједница (дакле у односу на сваког појединца и цркву у целини). Апостол Павле о улози црквених старешина - епископа каже следеће:

„Пазите на себе и на све стадо, у ком вас је Дух Свети поставио за епископе, да *напасате Цркву Божију*, коју је стекао својом крвљу. Ја знам да ће после мога одласка међу вас ући зверски вуци који неће штетети стада. (...) Стога будно пазите и сећајте се да три године, ноћ и дан, нисам посустао саветујући са сузама сваког од вас.“¹

Апостол Петар овако саветује старешине у првом веку установљених цркава:

„Старешине међу вама молим ја, који сам и сам старешина и сведок Христових страдања и учесник у слави која ће се открити, *напасајте стадо Божије* које је код вас и *надгледајте га* не присилно, него драговољно, како Бог хоће, не из жеље за срамним добитком, него у преданости, и не као господари над онима који су вам додељени, него *будите пример стаду*. И кад се појави архипастир, примићете славни венац који не вене.“²

Овај апостол је од самога Господа, након Његовог славног васкрсења, добио истоветан налог. Христос је наине, након што је добио одговор на постављено питање: „Симоне, сине Јованов, љубиш ли ме?“, Петру три пута поновио веома важно упутство:

„Напасај моје јагањце...чувај овце моје...напасај моје овце.“³

Оно што је потпуно сигурно јесте да не може баш сваки хришћанин да постане старешина једне локалне хришћанске цркве. Према учењу Светог писма, Христос је својим верницима дао различите духовне дарове, који удружени са природним предиспозицијама, бивају од Господа искоришћени на изградњу Христовог тела – Цркве:

„А ви сте Христово тело, и појединачно удови. И Бог је поставио појединце у Цркви прво за апостоле, друго за пророке, треће за учитеље...“⁴

„И он је сам дао једне за апостоле, а друге за пророке, једне за еванђелисте, а друге за пастире и учитеље, да се свети приправе за дело службе, за изградњу Христовог тела, док сви не дођемо до јединства у вери и познању Сина Божијег, до савршеног човека, до пуне мере Христовог раста.“⁵

Стога, епископ мора да буде од Господа одабран и оспособљен за извршавање веома одговорне службе која му се поверава. Неке од особина за које се подразумева да треба да буду присутне у епископовом хришћанском животу, Павле спомиње на још једном месту:

„Јер служитељ Господњи не треба да се упушта у такве борбе, него треба да буде *благ према свима*, кадар *поучити*, *вољан зло подносити*, да у

1 Дела апостолска 20:28-31. Нагласак мој.

2 1. посл. Петрова 5:1-4. Нагласак мој.

3 Види: Ев. по Јовану 21:15-17.

4 1. Кор. 12:27-28.

5 Ефесцима 4:11-13.

кроткости васпитава оне који се противе, не би ли им како Бог дао покајање на познање истине...“¹

Но, два посебна текста која се конкретно односе на службу епископа у цркви, налазе се у 1. Тимотеју 3:1-7 и у посланици Титу 1:5-9. На овом месту навешћу их у целини, да бисмо могли јасно да видимо у чему се састоји разлика између апостолског ранохришћанског учења и религијске праксе коју налазимо у оквиру данашње Православне цркве.

„Истинита је ова реч: ко жели епископство, лепу службу жели. **Епископ**, дакле, **треба да је** непорочан, **једне жене муж**, трезвен, разборит, пристојан, гостољубив, кадар поучити, не пијаница, не убојица, него благ, не наклоњен свађи, не среброљубац, који добро управља својим домом и има послушну децу са сваком честитишћу; јер ко не зна да управља својим домом како ће се старати за Цркву Божију? – не новообраћени, да се не надује и падне под ђаволску осуду. А треба да има и добро сведочанство од оних који су ван Цркве, да не би пао у погруд и замку ђавољу.“²

„Зато сам те оставио на Криту, да уредиш оно што још недостаје и да поставиш презвитере по градовима – као што ти наредих; ако је ко беспрекоран, **муж једне жене**, ако има децу која верују, коју не оптужују због раскалашности или као непокорне. Јер **епископ** као домоуправитељ Божији треба да је беспрекоран, не самољубив, не осоран, не пијаница, не убојица, не лаком на сраман добитак, него гостољубив, пријатељ добра, разборит, праведан, душеван, уздржљив, који се држи поуздане речи сагласне са науком, да буде кадар и опомињати у здравој науци и изобличавати противнике.“³

Поред осталих истакнутих духовних врлина које треба да поседује, епископ дакле, по речима богонадахнутог апостола, мора да буде и ожењен („**једне жене муж**“). И то не само да би се и практично видело да ли је способан да буде пастир Божијег стада, по угледу на управљање сопственом породицом, већ и због природе његове службе која подразумева врло често контактирање са мноштвом верујућих и безверних људи (дакле и са девојкама, удатим и разведеним женама као и удовицама, а у складу са 1. Кор. 7:2-5). Већ смо раније јасно увидели да безбрачност код мушкараца у манастирима може да доведе до различитих сексуалних настраности и „распаљености“ којој се не може лако одолети; те је стога неопходно да, по речима ап. Павла, „због *блуда* сваки има своју жену и свака жена свога мужа“ (1. Кор. 7:2). Епископи у Цркви једноставно, по учењу преузвишене Божије Речи, **морају** да буду **ожењени**. Са моје стране више пута цитирани епископ Георгије Поповић је о служби црквених надгледника и њиховом морању да се налазе у браку, потврђујући учење св. апостола, рекао следеће:

„У време апостола и триста и више година после њих **епископи су били мирски поглавити свештеници и имали су своје жене**. Видимо да по првом Никејском собору отац светога Григорија Богослова Назијанзина, у честном браку живећи, епископ је био и синове и кћери изродио. Тако

1 2. Тимотеју 2:24-25. Нагласак мој.

2 Нагласак мој.

3 Нагласак мој.

брат Великога Василија, тако свети Спиридон и многи други. Апостол Павел јавно сведочи да **епископ**, презвитер и дијакон **мора бити ожењен**, и томе придодaje узрок говорећи: „Ко није кадар својим домом и фамилијом управљати, како ће он бити вредан црквом и народом управљати?“ Види се да су епископи први поглавити мирски свештеници. Епископ ништа друго не значи него надзиратељ; а архијереј ће рећи начални јереј. А после, кад су се калуђери почели множити и архијерејска достоинства примати, *мало-помало увео се обичај да епископ мора бити монах, против јавне науке апостолске, по којој науци и по правој правици и суду здравога разума епископ не може нипошто бити монах*. Он није одређен да у пустињи живи, него у миру у градови и сели, међу људма и женама; и човек будући од тела и крви, како га је бог створио, *ако није ожењен, у великом бједствованију наводи се.*¹

Ко би нам могао дати бољи одговор на питање како се осећа епископ - монах међу људима са којима живи у окружењу, од самог безбрачног епископа? Георгије Поповић је био управо такав, а он је изјавио да се сваки њему сличан, који живи међу обичним светом којем служи, налази у великом „бједствованију“ (што би требало да значи у великој *беди*, тј. *невољи* због свога беженства). Шта више, став који је заступао овај архијереј православне српске цркве у XVIII веку је у потпуности у складу са Библијом; наиме став којег су одувек заступали хришћани који су верни Богу и Његовој Речи. Тај став гласи да епископ нипошто не може бити монах, те да се тај обичај увео (попут многих других који се у Православљу данас обдржавају) тек неколико стотина година након Христа и апостола који су о томе научавали сасвим другачије.

Чињеницу да су у првим вековима хришћанства епископи били ожењени људи, те да је тек касније дошло до установљавања правила и обавезе да се они постављају из редова монаха, потврђује нам и историчар Јевсевије Поповић. Ево како нас он извештава о насталој промени која се односи на црквене епископе:

„Та околност, што је монаштво добивало све јачи утецај у цркви, учинила је, да су **постепено** највиша црквена достојанства дошла у руке тако високо цењених монаха, а свештенство, које је живело у браку, поред монаха постепено је *потискивано*. Услед тога су монахе, не само радо посвећивали за презвитере и ђаконе (...) – него су њихови настојатељи добили места и у синодима, наскоро и на епископским столицама на Истоку налазимо скоро само монахе, и **ожењени епископи већ су у почетку V. столећа у целој цркви велика реткост**. Кад је 410. Синесије Киринејски изабран за птолемаидског епископа, устезао се испрва да прими избор, јер је био ожењен, а није се хтео растати са својом женом²; али је још посвећен за

1 Доситеј Обрадовић, Изабрани списи, стр. 84-85. Нагласак мој.

2 Пример епископа Синесија је достојан сваке похвале из разлога његовог поштовања светиње и нераскидивости брачног завета у складу са Христовим учењем, а наспрот многобројним примерима (од којих сам неке навео раније) браколомстава учињених од стране „светитеља“ који су остављајући жене и децу одлазили у пустиње и манастире мислећи да тиме угађају Богу.

епископа, иако се није морао растати са женом. *Кашње нема скоро ни говора о епископима, који живе у браку.* (...) У погледу епископа је Јустинијан I. (527-565) напоследку *изричито наредио*, да морају бити неожењени. И заиста на Истоку већина епископа беху монаси.¹

Као што учожавамо из извештаја које нам пружа црквена историја, у складу са апостолском науком, неки епископи су све до VI века на Истоку били ожењени, иако је то већ од V века постала реткост. Што се тиче цркава на Западу, само је, према Ј. Поповићу, у Британији, Ирској и Шкотској Цркви постојао ожењени епископат све до VII века из разлога њихове изолованости од осталог дела Европе и престанка римске власти над поменутих острвима. Што се тиче осталог дела континента, могућност женидбе је много раније укинута, и то не само епископима, већ и презвитерима и ђаконима. Ево шта сазнајемо о овим забранама из Јевсевијеве „Историје“:

„На осталом западу, где је већ 306. на шпанском сабору у Елвири (Eliberis) *наређено*, да епископи, презвитери и ђакони *не живе у браку*, последње гледиште са ширењем идеје монаштва све је више превлађивало и при крају IV. столећа (385.) и римски епископ Сириције (384. - 398.) *наређује* исто, што је *наредио* елвирски сабор. Римски епископ Леон (Лав) I. (440-461) **забранио је** 450. брак и субђаконима. И то је постало меродавним на целом Западу.“²

Очигледно је, дакле, да је у васељенској цркви, најпре на Западу, а потом и на Истоку, **забрањена** женидба епископима (а на Западу, видели смо, и свим осталим црквеним службеницима), иако таква правила нипошто нису проистицала из Библије.³ Насупрот томе, апостоли су предвидели да ће се у будућности (у односу на њихово време) у оквиру Цркве појавити лажне науке на основу којих ће ступање у брак бити забрањено:

„А Дух изричито каже да ће у последња времена *неки одступити од вере*, обратиће пажњу на *варљиве духове и демонске науке*, у лицемерју лажљиваца, који су жигосани у својој савести, **који забрањују ступање у брак...**“⁴

Забрана неким лицима у оквиру Цркве да се жене, по објави Светог Духа, спада у домен **отпадништва од вере**, које је проузроковано усвајањем „демонских наука“ под утицајем „варљивих духова“. Пошто већ знамо да су овакве забране проистекле због усвајања монашке животне филозофије и веровања у духовну узвишеност безбрачних, које су настале под доминантним утицајем грчке незнабожачке мисли, онда нам није потребно да пуно нагађамо о чему је то Дух кроз апостола говорио и на шта је то упозоравао. Сасвим је сигурно да неоплатонизам и гностицизам не спадају у групу Богу угодних филозофирања, већ насупрот томе, у науке које немају никакве додирне тачке са еванђељем Исуса Христа и због тога се сврставају међу „демонске науке“. Забрана женидбе црквених старешина, и то баш оних који

1 Јевсевије Поповић, Општа црквена историја, том први, стр. 490-491. Нагласак мој.

2 На истом месту. Нагласак мој.

3 Према Библији, попут епископа (надгледника) и ђакони (служитељи) и презвитери (старешине) треба да буду ожењени. Види: 1. Тимотеју 3:12; Титу 1:5-6.

4 1. Тимотеју 4:1-3. Нагласак мој.

понајпре требају бити ожењени због таквог Господњег одређења и правилног извршавања своје одговорне службе, не може поћицати ни од кога другог већ од непријатеља Цркве Христове, тј. од самог нечастивог.

Најтоталитарнији систем на свету

„А зна се – свака непослушност и противљење врховном ауторитету повлачи собом Црквени суд и могућност забране свештенодејства, рашчињења и одлучења (екскомуникације) од Цркве! Тако налажу канони записани у црквеном Уставу, „*најтоталитарнијем спису* такве врсте *на свету*“, како га описују познаваоци.“¹

Задњи део управо цитираног навода представља закључак који се сасвим природно намеће уколико непристрасно и објективно проучимо црквени устав и каноне светих отаца, а који се односе на многе аспекте живота верника Источне цркве. Конкретно, поменути текст који је изашао у Новинама Врањским односи се на искључење из црквене и вероучитељске службе ђакона В. С. од стране владике врањског Пахомија, из разлога што је поменути свештеник стао на страну деце која су оптужила владикау због сексуалног узнемиравања и подстицања на противприродни блуд. Попут овог свештеног лица, још неколико свештеника и монахиња је дошло под веома оштар удар еп. Пахомија, који је очигледно одлучио да се освети онима који су му стали на пут. Према прописима који владају у СПЦ (и другим Православним црквама) епископ једне епархије је апсолутни ауторитет у свим верским питањима на територији која му је поверена. Чак ни патријарх не може да дође у самоволјну посету некој епархији или парохији ако није за то добио позив или дозволу од месног епископа.² Тако дакле, и после више месеци од дизања оптужнице против еп. Пахомија у коме се он терети за педофилију и хомосексуализам испољен према малолетницима, нико још није успео да поменутог владикау помери са његове владичанске столице.

Да су канони који важе у Православљу заиста најнедемократскији и најтоталитарнији прописи који постоје на свету, доказаћу још једним веома озбиљним примером. Наиме, ради се о правилима о поступању према искушеницима и монасима који преступе завет апсолутне послушности, или пак у случају када „падну у грех“ са неком женом (прекршивши завет безбрачности). Такође, правила се односе и на оне који напусте манастир у жељи да загнују брак, пошто су увидели да не могу да се сексуално уздржавају, са друге стране не желећи да због тога постану хомосексуалци или алкохоличари (попут неких других у свом окружењу). Као што смо споменули у првом делу поглавља, монашки завети су целомудреност (безбрачност), послушање и сиромаштво. Полажући поменуте завете, искушеник се својевољно одриче свега што га везује за овај свет. Увођење у монашки ред потврђује се и запечаћује монашким постригом (шишањем косе) и давањем новог имена:

¹ Новине врањске, 11. 9. 2003. год. стр. 24. Нагласак мој.

² На истом месту.

„Осим новим именом, ово бива запечаћено и постригом, унакрсним сечењем косе на глави. Иако се монашки постриг не броји међу седам светих тајни, он је од Светих Отаца (Теодор Студит нпр.) сматран светом тајном, најприближнијом светој крштењу. Баш као и крштење, и **монашки постриг је вечан**.“¹

Овако замонашена особа, према црквеним канонима више никада нема права да се врати у грађанско друштво и светован живот. Она треба да живи у тишини, у посту и молитви, не учествујући ни у световним нити пак у црквеним пословима, сем по посебном епископовом допуштењу.² Свети оци призивају анатему (проклетство) на сваког монаха који би одлучио да напусти манастир и посвети се другачијем начину живота:

„Који су једном ступили у клир, или су се калуђерству посветили, **наређујемо**, да не могу већ ступати ни у војничку, ни у свјетску службу; а који се на ово усуде, и не поврате се, покајавши се, к ономе што су ради Бога изабрали, **нека буду анатема**. (7. канон IV Вас. Саб.) (...) Напуштање манастира доноси **анатему**.“³

Према закону цара Јустинијана (VI век н. е.) који је и строгим државним прописима подржавао и штитио византијску цркву, монах који би напустио манастир и потом задобио неку световну службу, био би сместа **присилно** враћен назад, чиме би његова световна служба престала:

„Слично Цркви, и држава је доносила своје законе, којима је подржала став изнет у канонима. Иако данас у доба одвојености Цркве од државе, ти закони немају важности, навешћемо Јустинијанов закон, зато што на свој начин **сведочи истину**: „Калуђер који је оставио свој манастир и прешао свјетовноме животу, ако је случајно већ добио какву грађанску или војничку част, нека се исте лиши, и од дотичног епископа, и обласног судије нека се одмах у манастир пошље.“ (Нов. СХХIII ц. 42).“⁴

Што се тиче оних људи који су се замонашили а потом увидели да не могу живети таквим начином живота, па су пожелели да заснују брак и врате се живљењу које је Бог осмислио за људе, ни они се нису могли надати исказивању разумевања од својих претпостављених у вери. Црквени канони налажу и у овом случају веома ригорозне мере, које не само да угрожавају већ и бацају под ноге достојанство човека као боголиког створења. На такве особе се баца проклетство, затварају се под присилом у манастир све до смрти без икакве шансе за задобијање спасења и вечног живота. Ево како гласи пропис којег су установили „свети оци“, а који се односи на онога који је преступио „завет безбрачности“:

„Ако који калуђер напусти свети чин и буде јео меса и жену узме, пак неће да се поврати, таквога треба подвргнути **анатем**, те **на силу** га опет обући у калуђерско одијело и **затворити га у манастиру**.“ (35. правило Никифора Исп.). Ово правило се односи на монаха, који сасвим напусти

1 Свети кнез Лазар, година шеста, бр. 2, 1998. год. Нагласак мој.

2 На истом месту (наведен: 4. канон IV Васељенског сабора).

3 Наведено дело, стр. 33. Нагласак мој.

4 На истом месту.

свети монашки чин, који, дакле, и меса једе, и општи са женом, и оде бесповратно из манастира. Правило таквога предаје анатеми. У овом оно стоји у сагласју са наведеним 7. каноном IV Вас. Саб. који анатемиса монахе који бесповратно оду из манастира и монашки подвиг замене световном службом. Правило поред анатеме, налаже да се дотични, који не жели да се поврати своје чину, *на силу* (упор. наведени Јустинијанов закон) обуче у калуђерско одело и затвори у манастиру. Зашто је ово Светитељ одредио, ако је дотични већ анатемисан? **Анатемисан човек је избачен из Цркве за сва времена**, и осим тога он је и **проклет**, дакле, стран свима (в. Јован Златоусти Homel. XVI in. epist. ad Romanos). Такав не може бити монах, али му се *силом облачи монашко одело*, да би се показало да га и у **пропасти анатеме**, чак и ту, прате завети, које је дао.¹

Слично св. Никифору Исповеднику, и св. Василије Велики за овакве изоштенике прописује строги закон. Ево на који начин овај светитељ примењује Свето писмо у овом случају:

„Каже Свето Писмо: „Ако ко против Бога сагријеш, ко ће онда за њ молити?“ Јер онај, који себе самога принесе Богу, а затим се одметне у другојачији живот, тај постаде светогрдни, јер сам себе покраде и однесе принос дан Богу. С правом таквима више не треба отворати врата братства, па чак ни кад би дошли да се склоне под кров приликом једноставног пропутовања.“²

Према светим оцима, такође, уколико бивши монах заснује брак, Православна црква такву брачну заједницу не признаје већ је сматра блудном везом:

„Свако суживљавање монаха са женом јесте блуд, па и у случају да држава ту везу сматра браком.“³

„Монашкоме чину по себи се већ разумије да одговара безбрачје, било да је човек дао завјет или не (у старини овај завет се није обавезно полагао). Покушај склапања брака монаха Светитељ назива предавањем распутном и страсном животу, а **сами тај брак, не сматра браком, него блудночином свезом, коју треба сваким начином развргнути**.“⁴

Сва ова до сада поменута престрога правила која важе за монахе (и монахиње) али и за испушенике који се још нису замонашили примивши постриг (а уколико су из неког разлога само обукли монашку одећу; – јер се због тога касније *силом приморавају* да се замонаше иако су можда у међувремену од

1 Исто, стр. 36. Нагласак мој.

2 Исто, стр. 37.

3 Исто, стр. 31.

4 Исто, стр. 41. Нагласак мој. Можда би било упутно нагласити и то да се према учењу „отаца“ (насупротив библијској науци) и сваки грађански брак који није потврђен у цркви од стране православног свештеника, сматра блудном везом – јер такав брак није склопљен са Божијим благословом те је као такав пред Богом неважећи. (Да Православна црква сматра грађански брак блудништвом, што ће рећи да већи део српског народа живи у блуду (а то се поготово односи на оне особе венчане грађанским браком (а не и црквеним) у доба социјализма), чуо сам на предавању у згради епархије тимочке средином '90-тих од еп. тимочког Јустина Стефановића).

монашења одустали)¹ се вероватно не могу наћи ни у најтоталитарнијим и најдеструктивнијим сектама и култовима. Код нас је познато више примера напуштања разних псеудохришћанских организација од стране њихових вишегодишњих чланова. Вероватно најпознатији је пример бившег припадника Мунове унификационе цркве, младића Вука Андрејевића из Београда, који је уз свесрдно залагање својих родитеља напoкон закључио да му у помeнутој организацији није место. На почетку, није било нимало лако да родитељи убeде Вука да је кренуо странпутицом, те се он опирао идеји да напусти култ. Међутим, када је касније, коначно, одлучио да напусти организацију, Мунова црква једноставно није поседовала механизме којима би Вука задржала у свом чланству, те се поменути младић са родитељима вратио у Србију и у потпуности раскинуо везе са поменутом организацијом. Хвала Богу, ниједан тоталитарни култ, који егзистира у цивилизованим земљама света, нема начина да своја строга правила наметне државним органима земље у којој делује. Стога је могуће да се из „канци“ некаквих „чудовишних секти“ избаве многи њихови припадници који се предомисле и одлуче да их напусте. Међутим, у средњем веку, за време постојања „симфоније“ између цркве и државе, као што смо видели, строги црквени закони су постајали и закони државе. Многи радикалнији богослови и чланови СПЦ, прижељкују да се у Србији двадесет и првог века поново успостави исти овај средњевековни однос између цркве и државе, а самим тиме и да сви Јустинијанови закони поново постану реалност. У сваком случају, и са Јустинијановим законима и без њих, родитељи младића и девојака који се данас у Србији монаше (као из некаквог помодарства) морају да знају да више никада неће моћи да рачунају на своју децу коју су изродили и у њих уложили читав свој живот. Уколико би се неко од замонашених младих људи и предомислио, иступио из манастира и оженио се (или удала се - ако је у питању девојка) на радост својих родитеља, као што се види из канона светих отаца, прошао би неупоредиво лошије од Вука Андрејевића. Био би анатемисан и довека проклет, без могућности спасења, а поврх тога и ухапшен и стрпан у манастирски затвор да довека проклиње дан када је рођен и када је чуо душепогубну науку на основу које је, заведен, и ступио у монашки ред.

Како православни објашњавају порекло ових строгих правила?

„Воља и завети човека положени су пред Црквом. У Цркви Бог светом тајном монашкога пострига човека устројава, освећује га и телом и душом као монаха. Овај савез се полаже у Цркву на чување, и заиста, мноштвом канона Црква га чува према правилу: „Што је Бог саставио човек да не раставља“ (Матеј 19, 6.)“²

Као што смо, дакле, могли да управо прочитамо, пропис да се монах на силу мора да држи у манастиру макар он то уопште више не желео, заснива

¹ Види: Исто стр. 42.

² Исто, стр. 40. Нагласак мој.

се на изјави Господа Исуса Христа из ев. по Матеју 19:6. Ради бољег разумевања ове Господње поруке, из које тобоже произилази оно што су православни разумели, навешћу још неколико стихова, који са овим поменутиим чине целокупни контекст:

„И приступише му фарисеји кушајући га и говорећи: да ли сме човек да отпусти своју жену за сваку кривицу? А он одговори и рече: зар нисте читали да их је творац од почетка створио као мушко и женско, и рече: ‘Зато ће човек оставити оца и мајку и прионуће уз жену своју, и биће двоје једно тело?’ Тако нису више два него једно тело. **Што је дакле Бог саставио, човек нека не раставља.**“¹

Можемо одмах и то са великим правом да се запитамо какве везе има поменути Христов говор са описаном манастирском присилом? Као што је очигледно, стих којим се оправдава „стално трајање“ монашких завета, у смислу непрестане везе монаха са манастиром и заветима које је на монашењу положио, се заправо односи на нешто што са усамљеничким животом нема ама баш никакве везе – а то је нераскидивост брачне заједнице. Оно што јасно произилази из многих текстова Светог писма (између осталих и 1. Кор. 7. гл.), сваки брак склопљен према важећим друштвеним прописима (без обзира што није склопљен у верској заједници) је пуноважан пред Богом и не сме бити раскидан од стране трећих лица. Такође је јасно, из свих наших досадашњих проучавања, да веза монаха са манастиром уз полагање људским телесним умом измишљених завета (уз приметан демонски утицај) не само да нема никакве важности пред Богом (јер је Он није ни установио) већ се директно противи Његовој вољи објављеној у Светој Речи. Заправо, велики је грех пред Господом на силу раскидати брак човека (или жене) који је послушао речи апостола Павла. А он је казао да људи „ако не могу да се уздржавају, нека ступе у брак, јер је боље ступати у брак него распаљен патити.“² Очигледно је да је стих из ев. по Матеју 19:6 у потпуности истргнут из контекста и његовог правога значења, да би доказао оно што је на основу Писма недоказиво, а то је некаква богоугодна свеза монаха са његовим манастиром. Управо супротно, светоотачки пропис да „брак треба по сваку цену развргнути“ јесте онај који се у потпуности супротставља Божијој Речи и Његовој вољи објављеној хришћанском роду у Књизи над књигама.

На крају овог поглавља желим да се упознамо са једним од мноштва примера негативног утицаја монашке животне филозофије на припаднике српског (и осталих православних) народа. И овај пример би могао да покрене на размишљање многе моје читаоце у чијем се окружењу налазе и живе особе које се заносе мишљу о свом евентуалном будућем монашењу, да би их на време спречили од те сулуде идеје.

Као што смо раније увидели, монашки завети подразумевају не само одрицање од брака и богатства, већ и буквално напуштање своје породице и родбине као и одрицање од државе у којој се до тада живело.³ Оно што је,

1 Ев. по Матеју 19:3-6. Нагласак мој.

2 1. Коринћанима 7:9.

3 „Монах, да би изградио себе и задобио врлине, **кида везе** са материјалним светом и живи

наравно, највећи проблем јесте чињеница да Православна црква сматра да је овакво изражено негативно понашање монаха које она прописује, а које ћемо сада поменути – вредно похвале. Што је још горе, већи део српског народа, не познајући природу монаштва нити пак оно што се њиме подразумева, подржава без размишљања све што црква прописује, ма колико се то косило са основним моралним нормама које важе у једном цивилизованом људском друштву. У исто време, борећи се против сатаниста и других деструктивних култова¹ за које тврди да врше физичко и психичко отуђење појединаца одвајајући их од својих породица и вршећи менталну манипулацију, у оквиру Православља се одиграва готово истовестан сценарио. Зато молим сваког свог читаоца да врло пажљиво прочита опис следећег догађаја:

„И тако, у тој причи, уз одличну кафу, све до посног ручка, могло се много чега чудног и необичног чути. Многим монасима светогорским још су живи родитељи. Једном је хиландарском монаху дошао у посету отац. Он је пошао пред њега у лиман Дафни. *Видели се нису двадесет пет година.* Кад је данашњи хиландарски монах, о коме говорим пошао од куће, *био је дечак* као и сви дечаци и имао је девојчицу са голубовима у кошуљи, а село је цветало, напамет.

Отац ко отац, прешао је толики пут да види сина. И уместо дечака њега је дочекао монах зарастао у седу браду до очију, са перчином и очима које су биле исте оне очи, али друкчијег сјаја, другог изгледа.

Отац је **побледео** кад му овај монах рече:

- Оче!

- Јеси ли ти мој син!?!

- Јесам, оче, ја сам твој син!

Онда се стари **изгубио**. **Поболео и почео да мре**.

Монах се удаљио и сачекао, па опет пришао, а отац опет упита:

- Јеси ли заиста, ти, мој син?!

Кад монах рече опет да је стварно његов син, **стари је потамнео као бор после грома**. И, целим путем на мулама јашући, **викао је по гори неразговетне и неvezане реченице**.

Остао је месец дана уз свог сина, ту, у манастиру. Ноћу, дуго разговарали су *о томе како му је он био нада*. Како је мислио да ће му довести младу, увече кад се пале прве звезде, али монах му је говорио о томе да га **сматра мртвим** и да **разуме што он на челу лобања монашких у костурници, с вечери испицује имена монаха**. (Монах је у земљи три године а онда се преноси у костурницу). Кад је одлазио, стално је викао по гори:

- Бојим се! Бојим се! Сине, свега се бојим!“

Син је такође **понављао**:

- **Сматрај ме мртвим**, и, пиши ми. *Мене нема више!*

страним животом, друкчијим од осталих по свему: по месту боравка, по одећи, по исхрани, по понашању (отуда: ИНОК, инаковиј, друкчији). Бегством у пустињу **он одбацује отацбину, сроднике**, имовину.“ Св. кнез Лазар, бр. 2. 1993. год. стр. 186. Нагласак мој.

1 Међу које потпуно неоправдано сврстава и многе еванђеоске - протестантске верске заједнице (види детаљније о томе у поглављу „Црква која прогања“).

Било је то страшно, та старчева рана, тај не замирени ожиљак. (Путовања грешног Елефтерија, „Слово Љубве“, Београд 1971).¹

Оно што посебно запањује у овом тексту јесте чињеница да, судећи по строгаћи монашких завета, највероватније сваки монах заступа истоветан став према својим најближим крвним сродницима - попут овог светогорца. У наведеној истинитој причи, којом се православни очигледно поносе, поменути сироти отац је у правом смислу скренуо са ума, од бола, када је угледао свога сина – испосника. Изрази као што су: „стари се изгубио“, „поболео и почео да мре“, „потамнео као бор после грома“; шта могу друго да означавају него дубоку душевну агонију кроз коју је пролазио? Као и сваки родитељ, сматрао је да ће га син у своје време обрадовати женидбом и унуцима која ће се седети у крилу свога срећног деде. Уместо тога, противно вољи родитеља (што нам доказује реч да је овај као дечак *пошао од куће*, на супрот очевом надању синовљевој женидби) овај незрели младић је својим одласком у манастир родитељима приредио жалост какву човек доживљава само приликом смрти најближе вољене особе. И, којим је речима овај велики „духовник“ и „подвижник“ са Свете Горе дочекао свога оца? Да ли са речима покајања због очевидног бола и разочарења које је видео на лицу свога родитеља? Нипошто! Речи које је овај „светитељ“ нашао за сходно да после 25 година највише понавља љубављу и болом испуњеном очевом срцу које је крварило, које су се као ножеви забијале и парале његово биће и његов ум, биле су: „Сматрај ме мртвим... мене више нема!“ Очево избезумљено викање по гори док је одлазио својој, због синовљевог отуђења, опустелој кући, је само још један доказ докле једну здраву породицу могу довести небиблијска и нељудска монашка правила произашла из религија супротних изворној хришћанској науци. Готово да није ни потребно да истичем колико је овакав однос „хришћанина“ према својим родитељима у супротности са учењем Светог писма. Наиме, пета Божија заповест из Декалога гласи:

„Поштуј оца својега и матер своју, да ти се продуже дани на земљи, коју ти да Господ Бог твој.“ (2. Мојс. 20:12).

Апостол Павле у Новом завету потврђује да прави хришћани морају поштовати, волети и водити бригу о својим родитељима увек, а поготово у њиховој старости:

„Ако (...) има децу или унучад, нека прво науче своју кућу поштовати и **родитељима уздарје узвраћати**; јер је то угодно пред Богом.“²

„А ко не води бригу о својима, нарочито о домаћима, **одрекао се вере и гори је од онога који не верује**.“³

Но, очигледно је, да само још и то споменем, да је наш безимени монах са Свете Горе сматрао да је од женидбе и даљег управљања домаћинством свога оца много узвишеније ровање по гробовима, ископавање монашких костију и писање по мртвачким лобањама. Уосталом, овај „назови син“ је

1 Осам векова Хиландара, Нин, специјални додатак, 15. јануар 1998. год. стр. 28. Аутор текста „Дани и ноћи хиландарске“ - Слободан Марковић. Нагласак мој.

2 1. Тимотеју 5:4. Нагласак мој.

3 1. Тимотеју 5:8. Нагласак мој.

упутио свога оца да „разуме што он на челу лобања монашких у костурници, с вечери исписује имена монаха.“ Обичај да се три године након смрти хришћана ископавају њихови распаднути лешеве и да се пише по лобањама нипошто овај монах није могао да пронађе у Библији. Овако нешто је монаштво могло да усвоји само из неког незнабожачког култа (као што је и само из незнабоштва проистекло).

Проф. др Веселин Илић, у својој књизи „Религија и култура“, наводи између осталог и чињенице о томе да се култ лобања очувао још из давних времена, када су људи веровали да сачуване и у близини похрањене лобање умрлих обезбеђују присутност самих покојника у друштву живих:

„У Хиландару се већ вековима чувају препариране лобање монаха. Извесно је да се један од „скривених“ заборављених разлога може тражити и у мето-религијским слојевима друштвене свести из којих је оформљен најпре култ лобање а потом култ претка.“¹

Сигуран сам да ће се свака цивилизована и здравомислећа особа у нашем народу сложити са мном да је пример који сам малочас споменуо (о сину који је за своју породицу мртав те који се бави ископавањем костију и писањем по лобањама, уместо да се жени и живи у оквиру своје породице бивајући свима на благослов) за сваку осуду.

У време када је млади Димитрије Обрадовић, касније наречени Доситеј, ступао по први пут у манастир, са њиме је у друштву био и један од његових другова по имену Нико. Пошто је протекло више дана од њиховог доласка, на манастирским вратима се појавила Никова мати, сва зајапурена и веома љута. Пошто је син без њеног пристанка отишао међу монахе, желела је пошто-пото да га врати кући. Ево како је Доситеј доцније описао овај донекле комичан али заправо веома озбиљан и исправан потез дечакове мајке:

„Но пре него почнем мој начин житија у Хопову, нека накратко јавим што се је с мојим Ником урадило.

Он је весма трудољубив био, цркву чистећи, свеће и све што је у цркви намештајући, тако да његов старац весма је с њим задовољан био. Но по месецу дана ето ти његове матере, с мојим старијим братом Илијом, која, како уђе у ограду манастирску, стане наред авлије, пак почне псовати и ружити калуђере, **вичући да ако јој намах дете њено не даду, да ће тај час сажећи манастир, цркву и калуђере**, говорећи да ако су калуђери ради децу имати, нек се жене ка и остали људи, пак нек рађају и хране децу. Неки Дионисије Хорваћанин, из Гаревнице родом, речит човек и одвећ дрзостан, сиђе к њој да види што стоји вика и да вику с виком предусретне; но нађе се у великом русвају и тако се смете да није пред њом ни писнути умео. Такова је то Амазонка била да би на сто Дионисија ударила. Кад ова своју вику предвостручи и подигне, рекао би чисто да се упали манастир и планине наоколо затутњају. „**Брже ми дете на среду**“ – викне са громовитим гласом на Дионисија – „**јер, ако те шчепам, сву ћу ти браду очупати и очи ћу ти ископати! Не рађају се деца каоно што ти мислиш, ниједна веро црна!**“ Ови није знао којим се је путем вратио. Брже – боље пошљу јој

¹ Илић, на стр. 188. Нагласак мој.

сина, којега кад упаци у мирски хаљина и види да се није био јошт поцрнио утоли се.¹

Будући да је знала какав је био монашки живот у то време у српским манастирима², а у исто време бивајући свесна да од њеног сина неће бити оно у шта је она полагала наде – уколико остане у манастиру – поступила је управо онако како би требао да поступи и сваки други српски родитељ када му дете (иако пунолетно) одлучи да погази родитељску љубав монашећи се и полагајући завете који налажу да буде „мртво“ за своје најближе (а „живо“ за бављење којекаким манастирским гробарским занатима и сл.). Пошто је монашки начин живота одувек подразумевао, библијски гледано, чисто губљење времена за онога који се замонашио, а пропаст за породицу из које је отишао, мудри епископ Георгије Поповић је препоручио веома добар лек против умножавања оваквога зла:

„Тако ми Христа спаситеља, *срамота целог српског рода!* (...) *Покор и срамота српском имену!* Барем нек се одрече овог поштеног имена, нек се како друтојачије зове и нека не срамоти род свој.“³

„Што ми можемо, ово је: мирске свештенике у манастире силом не гонити; **не допуштати нипошто да се млади људи калуђере.** Мало ће се ко после двадесет година покалуђерити кад себе позна, а навластито кад сазна шта је монах, шта ли се од њега изискује.“⁴

Искрено се надам да ће сваки читалац овог поглавља, после сагледавања свих чињеница и аргумената које сам изнео, донети исправан суд о монастицизму у оквиру Источне цркве.

Моје лично пресведочење јесте да је и монашка животна филозофија крајње небиблијска попут многих других православних доктрина које смо већ проучили и са којима ћемо се тек бавити у овој књизи.

1 Доситеј Обрадовић, *Изабрани списи*, стр. 121. Нагласак мој.

2 Према речима самога игумана манастира Хопово Теодора Милутиновића изречених младоме Доситеју, тадашњи живот монаха се сводио на испијање алкохолних пића (вина и ракије) а не на духовном просвећивању народа: „Наш *сав живот пролази* у старању и у говорењу за казане ракијске, за каце, бурад и обруче, наша је *сва наука* у томе да познамо колико је ком вину и шљивовици година.“ Доситеј Обрадовић, *Изабрани списи*, стр. 131-132. Нагласак мој. А Милка Станковић у свом делу додаје: „Доситеј је схватио, врло брзо, да је та иста неписмена „братија“ састављена од неуких, саможивих, простих, лакомих лењиваца и пијанаца интриганата и сплеткароша који су једно проповедали, а водили сасвим другачији, лицемеран и распусан живот, тонући до дна најнижег морала, почев од крађа, па до злоупотреба и мита.“ Цитат из: Прометеј са Балкана, Кекец, 1989. стр. 34.

3 Наведено дело, стр. 96-97. Нагласак мој.

4 Исто, стр. 103. Нагласак мој.